

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2025. gada 24. oktobrī

lietā Nr. 2024-16-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc SIA “Pro Vape” un MASS Industry SIA konstitucionālajām sūdzībām, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2025. gada 25. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta un pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kā arī Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punkta un 3. panta piektās daļas 3. punkta, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2016. gada 21. aprīlī pieņēma Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumu (turpmāk – Tabakas aprites likums), kas stājās spēkā 2016. gada 20. maijā.

Ar 2024. gada 11. janvāra likuma “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” (turpmāk – Grozījumi) 4. pantu Tabakas aprites likuma 3. panta pirmā daļa papildināta ar 8. punktu, kurš nosaka: “Aizliegts laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus un tabakas aizstājējproduktus, kas satur aromatizētājus, izņemot aromatizētājus, kas rada tabakas smaržu vai garšu. Atļautie aromatizētāji, kas rada tabakas smaržu vai garšu, ir noteikti šā likuma pielikumā.”

Tāpat ar Grozījumu 4. pantu Tabakas aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punkts izteikts jaunā redakcijā, saskaņā ar kuru ir aizliegts laist tirgū tabakas izstrādājumus, ja smēķēšanai paredzētu tabakas izstrādājumu, arī jaunieviestu tabakas izstrādājumu, sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, tajā skaitā mentols, tā analogi un geraniols.

Turklāt ar to pašu Grozījumu pantu Tabakas aprites likuma 3. pants ir papildināts ar 5.¹ daļu, kuras 3. punkts paredz, ka maksimālā nikotīna koncentrācija tabakas aizstājējproduktā nepārsniedz četrus miligramus uz gramu.

Savukārt ar Grozījumu 19. pantu Tabakas aprites likums ir papildināts ar pielikumu, kurā iekļauts tādu aromatizētāju saraksts, kuri rada tabakas smaržu vai garšu un kurus atļauts pievienot elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem un tabakas aizstājējproduktiem.

Attiecīgi atbilstoši Grozījumu saturam tika papildināts arī Tabakas aprites likuma nosaukums, izsakot to šādā redakcijā: Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likums (turpmāk – Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likums).

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta piektās daļas 3. punkts paredz, ka elektroniskās smēķēšanas ierīces, uzpildes tvertnes un nikotīnu saturošu vai nesaturošu šķidrumu atļauts laist tirgū tikai tādā gadījumā, ja

nikotīnu saturošs vai nesaturošs šķidrums nesatur šā panta otrās daļas 1., 2., 3., 4. un 5. punktā norādītās piedevas.

Grozījumu 18. pants noteic, ka grozījums šā likuma 3. panta otrajā daļā par 4. punkta izteikšanu jaunā redakcijā stājas spēkā 2024. gada 1. augustā, bet Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts un 5.¹ daļa, kā arī pielikums stājas spēkā 2025. gada 1. janvārī. Līdz ar to minētās normas ir stājušās spēkā.

2. Satversmes tiesā tika ierosinātas divas lietas par Grozījumos ietvertu tiesību normu satversmību:

1) 2024. gada 1. jūlijā pēc SIA “Pro Vape” pieteikuma tika ierosināta lieta Nr. 2024-16-01 “Par 2024. gada 11. janvāra likuma “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” 4. panta, ciktāl ar to Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta pirmā daļa papildināta ar 8. punktu un otrās daļas 4. punkts izteikts jaunā redakcijā, un 19. panta, kā arī Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta piektās daļas 3. punkta, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem”;

2) 2024. gada 26. augustā pēc MASS Industry SIA pieteikuma tika ierosināta lieta Nr. 2024-25-01 “Par 2024. gada 11. janvāra likuma “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” 4. panta, ciktāl ar to Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta pirmā daļa papildināta ar 8. punktu un 3. pants papildināts ar 5.¹ daļas 3. punktu, un 19. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem”.

Lai veicinātu abu šo lietu vispusīgu un ātru izskatīšanu, tās saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu tika apvienotas vienā lietā.

Apvienotajai lietai Nr. 2024-16-01 piešķirts nosaukums “Par Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta un pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kā arī Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punkta un 3. panta piektās daļas 3. punkta, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem”.

3. Pieteikumu iesniedzējas – SIA “Pro Vape” un MASS Industry SIA (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzējas) – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts un pielikums neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta pirmajiem trim teikumiem. SIA “Pro Vape” uzskata, ka Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem neatbilst arī Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punkts un 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām. Savukārt MASS Industry SIA uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, pielikums, kā arī 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts neatbilst ne tikai Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, bet arī Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

3.1. SIA “Pro Vape” ir kapitālsabiedrība, kuras komercdarbība saistīta ar elektronisko smēķēšanas ierīču, tostarp elektronisko cigarešu, to uzpildes tvertņu un šķidrumu, kā arī tabakas aizstājējproduktu, proti, nikotīna spilventiņu, ražošanu un izplatīšanu. Savukārt MASS Industry SIA ir kapitālsabiedrība, kuras komercdarbība saistīta ar nikotīna spilventiņu ieviešanu un izplatīšanu Latvijā.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka to komercdarbība ir saistīta tikai ar tādu elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumu un tabakas aizstājējproduktu, proti, nikotīna spilventiņu, (turpmāk arī – Produkti) izplatīšanu, kuriem pievienoti aromatizētāji, jo bez tiem Produktiem nav ne smaržas, ne garšas. Turklāt MASS Industry SIA norāda, ka tās komercdarbība saistīta ar tādu aromatizētu

beztabakas nikotīna spilventiņu izplatīšanu, kuros nikotīna koncentrācija pārsniedz četrus miligramus uz gramu.

Taču Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts un pielikums (turpmāk kopā arī – apstrīdētais regulējums): 1) no 2024. gada 1. augusta aizliedz laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus, kuru sastāvā ir konkrētas piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu; 2) no 2025. gada 1. janvāra aizliedz laist tirgū Produktus, kuri satur jebkādas aromatizētājus, izņemot aromatizētājus, kas rada tabakas smaržu vai garšu; 3) no 2025. gada 1. janvāra aizliedz laist tirgū tādus tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, kuros maksimālā nikotīna koncentrācija pārsniedz četrus miligramus uz gramu. Tādējādi, ar apstrīdēto regulējumu nosakot prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, Pieteikumu iesniedzējam esot ierobežotas Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu. Tāpat MASS Industry SIA uzskata, ka ar tiesību normām, kas aizliedz tabakas aizstājējproduktiem, proti, nikotīna spilventiņiem, pievienot aromatizētājus, kā arī nosaka maksimālo nikotīna koncentrāciju šajos produktos, ir pārkāpts Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais tiesiskās vienlīdzības princips.

3.2. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo nav ievērots labas likumdošanas princips. Proti, likumdevējs nav pienācīgi izvērtējis visus priekšlikumus attiecībā uz plānoto tiesisko regulējumu un tā alternatīvas, nav pienācīgi pamatojis apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma nepieciešamību, izmantojot arī izskaidrojošus pētījumus. Tā kā pielikums tika skatīts tikai vienā lasījumā, iespēja par to debatēt tika dota tikai vienu reizi. Turklāt likumdevējs, pieņemot apstrīdēto pielikumu, ir balstījies uz Nīderlandes nacionālo regulējumu, bet nav pietiekami pamatojis, kāpēc tas būtu jāpārņem Latvijas tiesību sistēmā. SIA “Pro Vape” norāda, ka atsaucis uz apstrīdēto pielikumu nav atrodamas arī Grozījumu anotācijā.

Pēc SIA “Pro Vape” ieskata, ka likumdevējs, nosakot aizliegumu tabakas izstrādājumiem pievienot piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, likumdošanas procesa gaitā nav pamatojis nepieciešamību Tabakas un

tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punktu attiecināt arī uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem. Tāpat likumdevējs nav pienācīgi pamatojis to, kāpēc attiecībā uz aizliegumu elektroniskajām smēķēšanas ierīcēm pievienot ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu atvieglotās piedevas un aizliegumu Produktiem pievienot aromatizētājus komersantiem ir noteikts tik īss pārejas periods. Tāpat likumdevējs ir nepareizi klasificējis mentolu – nevis kā aromatizētāju, bet gan kā ieelpošanu un nikotīna uzņemšanu atvieglotā piedevu.

MASS Industry SIA norāda, ka likumdevējs nav pienācīgi pamatojis arī to, kāpēc Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts ir pārņemts no Somijas nacionālā regulējuma. Turklāt pirms minētās normas pieņemšanas likumdevējs nav pamatojis beztabakas nikotīna spilventiņu negatīvo ietekmi uz veselību, kā arī nav izsvēris potenciālos ieguvumus, ko šo produktu patēriņa dēļ samazinātais izsmēķu daudzums varētu sniegt videi. Tāpat likumdevējs Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu un pielikumu, kā arī 3. panta 5.¹ daļas 3. punktu nav saskaņojis ar citām tiesību sistēmā jau pastāvošām tiesību normām.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, nav ņēmis vērā arī to, ka Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīva 2014/40/ES par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz tabakas pārdošanu un ar ko atceļ direktīvu 2001/37/EK (turpmāk – Direktīva 2014/40/ES) nav attiecināma uz beztabakas nikotīna spilventiņiem un ka Direktīva 2014/40/ES neaizliedz produktiem pievienot aromatizētājus.

3.3. Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir atturēt nepilngadīgas personas no tā, ka tās varētu sākt lietot Produktus. Tomēr likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav piemērots šā mērķa sasniegšanai, jo apstrīdētais regulējums attiecas tikai uz pilngadīgām personām paredzētiem Produktiem, kurus nepilngadīgām personām iegādāties vispār ir aizliegts.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi varēja sasniegt ar citiem, pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Likumdevējs varēja noteikt lielākus sodus un atbildību par nikotīnu saturošu produktu tirgošanu un nodošanu nepilngadīgām personām, kā arī noteikt stingrākas prasības attiecībā uz vecumu, no kura sasniegšanas personas drīkst iegādāties Produktus.

Pēc SIA "Pro Vape" ieskata, likumdevējs varēja ierobežot Produktu fizisko pieejamību specializētajās mazumtirdzniecības vietās, nosakot prasības gan attiecībā uz pašām tirdzniecības vietām un to izskatu, gan arī Produktu iepakojumu. Arī MASS Industry SIA uzskata, ka ar ierobežojumu noteikšanu tirdzniecības vietām, kurās iespējams iegādāties beztabakas nikotīna spilventiņus, kā arī ar Grozījumos noteiktajiem to iepakojuma ierobežojumiem būtu iespējams sasniegt likumdevēja izvirzītos leģitimos mērķus.

SIA "Pro Vape" papildus norāda, ka likumdevējs varēja nodrošināt finansējumu, kas nepieciešams policijai un citām valsts iestādēm, kuras nodarbojas ar administratīvo pārkāpumu novēršanu un atkarību mazināšanu, nodot pašvaldību pārziņā vēl lielāku kontroli pār nikotīnu saturošu produktu apriti to administratīvajā teritorijā, noteikt augstākas nodokļu likmes visiem nikotīnu saturošiem produktiem, ierobežot nikotīnu saturošu produktu ieviešanu Latvijas teritorijā no citām valstīm, kā arī ieviest praktiskus risinājumus sociālās problemātikas mazināšanai. Savukārt MASS Industry SIA norāda, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis varēja tikt sasniegts, arī pieļaujot augstāku nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos, proti, 12 līdz 20 miligramus uz gramu, vai arī aizliedzot baztabakas nikotīna spilventiņiem pievienot atsevišķus aromatizētājus.

3.4. Labums, ko sabiedrība gūst no apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma, nav lielāks par Pieteikumu iesniedzēju tiesībām nodarīto kaitējumu. Proti, apstrīdētais regulējums Pieteikumu iesniedzējām liedz Latvijas tirgū piedāvāt Produktus pilngadīgām personām, kas līdz apstrīdētā regulējuma spēkā stāšanās brīdim Produktus iegādājušās legāli un maksājušas nodokļus par to iegādi. Apstrīdētais regulējums radīs tādu situāciju, ka personas Produktus iegādāsies nelegāli, līdz ar to pieaugs ēnu ekonomika un administratīvo pārkāpumu skaits un tādējādi tiks radīts kaitējums sabiedrības kopējām interesēm. Tāpat jāņem vērā, ka Latvija joprojām ir viena no līderēm tabakas produktu patēriņa ziņā un statistikas dati liecina, ka arī nepilngadīgo personu vidū pieprasītākie ir tieši tabakas produkti, kas veselībai ir kaitīgāki. Produktu kā veselībai mazāk kaitīgas alternatīvas izslēgšana no Latvijas tirgus ir pretēja sabiedrības interesēm. Apstrīdētais regulējums ir pretrunā ar Satversmes 96. pantā ietverto personas pašnoteikšanās brīvību.

3.5. MASS Industry SIA uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts un pielikums neatbilst arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

Komersanti, kas izplata tabakas aiztājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar komersantiem, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu. Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts paredz atšķirīgu attieksmi pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personu grupām, jo beztabakas nikotīna spilventiņiem nosaka nepamatoti zemu atļauto maksimālo nikotīna koncentrāciju.

MASS Industry SIA uzskata, ka komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos arī ar komersantiem, kas Latvijas tirgū izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīna saturošas zāles. Ar abu veidu produktiem nikotīns tiek uzņemts oromukozolā veidā, proti, lietojot tos zem mēles, aiz vaiga vai košļājot. Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts paredz atšķirīgu attieksmi pret minētajām personu grupām, jo aizliedz pievienot aromatizētājus tikai tabakas aizstājējproduktiem, bet uz komersantiem, kuri Latvijas tirgū izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīna saturošas zāles, šis aizliegums neattiecas. Turklāt MASS Industry SIA uzskata, ka tiek pieļauta arī nepamatoti vienāda attieksme pret komersantiem, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijas tirgū izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīna saturošas zāles. Proti, Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts beztabakas nikotīna spilventiņiem nosaka tādu pašu pieļaujamo nikotīna koncentrāciju kā nikotīna saturošām zālēm, proti, tā nedrīkst pārsniegt četrus miligramus uz gramu. Tomēr komersanti, kas izplata nikotīna saturošas zāles, atrodas atšķirīgos apstākļos nekā komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus. MASS Industry SIA uzskata, ka nevienā no šiem aspektiem ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu un pielikumu, kā arī 3. panta 5.¹ daļas 3. punktu radītajai nepamatoti atšķirīgajai attieksmei pret vienādos apstākļos esošām personu grupām vai

nepamatoti vienādajai attieksmei pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām nav objektīva un saprātīga pamata, jo tai nav leģitīma mērķa.

Pat ja tiktu pieņemts, ka atšķirīgai vai vienādai attieksmei ir leģitīms mērķis, likumdevēja izraudzītie līdzekļi nav piemēroti tā sasniegšanai un to varēja sasniegt ar līdzekļiem, kas būtu saudzējošāki attiecībā uz indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm. Turklāt labums, ko iegūst sabiedrība, ir mazāks par komersanta tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

3.6. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem MASS Industry SIA norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertu pamattiesību ierobežojumu nevar attaisnot ar piesardzības principu. Piesardzības principu var piemērot tikai tad, ja pastāv potenciāls risks, bet nevar izmantot patvaļīgu lēmumu attaisnošanai.

Likumdevēja izraudzītie pētījumi, ekspertu viedokļi vai dati par citu valstu regulējumu neizskaidro to, kāpēc ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punktu noteiktā maksimāli pieļaujamā nikotīna koncentrācija beztabakas nikotīna spilventiņos ir tieši četri miligrami uz gramu. Arī minētās normas pieņemšanas procesā vērtētie Vācijas Federālā riska novērtēšanas institūta pētījuma dati nespēj pilnvērtīgi pamatot likumdevēja lēmumu par šādas maksimālās nikotīna koncentrācijas noteikšanu. Likumdevējs to noteicis, balstoties uz Somijas regulējumu, tomēr Somijā attiecīgā nikotīna koncentrācija tika noteikta vienam nikotīna spilventiņam, nevis uz vienu gramu. Viens nikotīna spilventiņš sver 0,4 līdz 0,8 gramus. Tātad Somijā pieļaujamā nikotīna koncentrācija ir augstāka, nekā likumdevējs noteicis Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punktā. Turklāt Somijā regulējums, ar kuru nikotīna spilventiņi tika pielīdzināti zālēm, tika atcelts. Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē būtu iespējams sasniegt, nosakot par maksimālo nikotīna koncentrāciju beztabakas spilventiņos sešus līdz astoņus miligramus uz gramu.

Likumdevējs nav vērtējis beztabakas nikotīna spilventiņu kā tabakas produktu alternatīvas un mazāk kaitīga aizstājēja potenciālu, kā arī to, kāda nozīme ir aromatizētāju pievienošanai šim alternatīvajam izstrādājumam.

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta un pielikuma izstrādes procesā iestādēm, kas atbildīgas par šajā likumā noteikto ierobežojumu uzraudzību un kontroli, nebija

paredzēts piešķirt ne papildu finansējumu, ne arī cilvēkresursus, un līdz ar to kompetento iestāžu spējas nodrošināt sabiedrības veselības aizsardzības prasībām atbilstošu tabakas aizstājējproduktu tirdzniecības uzraudzību ir apšaubāmas. Turklāt piecus mēnešus pēc minēto normu spēkā stāšanās un vairāk nekā gadu pēc to pieņemšanas neviens nav vērtējis Latvijas tirgū esošo beztabakas nikotīna spilventiņu atbilstību šo normu prasībām, proti, tajās noteiktajiem ierobežojumiem attiecībā uz nikotīna koncentrāciju un aromatizētājiem.

Likumdevējs nav pienācīgi apsvēris Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta un pielikuma atbilstību Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 34. pantam. Šajās normās noteiktie ierobežojumi ir nesamērīgi un kavē brīvu preču apriti Eiropas Savienībā.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, un 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums atbilst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertajām tiesībām uz īpašumu. Tāpat, pēc Saeimas ieskata, Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

4.1. Likumprojekts, kas bija Grozījumu pamatā, Saeimā tika skatīts divos sasaukumos, un priekšlikumi par aromatizētāju, konkrētu, ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu atvieglojošu piedevu aizliegšanu, kā arī pieļaujamo nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos tika vērtēti ne tikai Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas (turpmāk – Atbildīgā komisija), bet arī Sabiedrības veselības apakškomisijas (turpmāk – apakškomisija) sēdēs. No Pasaules Veselības organizācijas Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību (turpmāk – Konvencija) izriet likumdevēja pienākums pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas pēc iespējas plašākā mērā ierobežotu nikotīnu saturošu produktu izplatību un kaitīgumu, kā arī pasargātu iedzīvotāju veselību. Likumdevējs ir rīkojies atbilstoši piesardzības principam un tiem zinātniskajiem pierādījumiem,

kas šobrīd ir gūti attiecībā uz tādiem salīdzinoši jauniem nikotīnu saturošiem produktiem kā, piemēram, beztabakas nikotīna spilventiņi. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs ir apzinājis Latvijas situāciju un sabiedrības nostāju, pieejamos pētījumus, ekspertu atzinumus, citu valstu praksi, kā arī vērtējis alternatīvas iespējas un risinājumus, kā nodrošināt saudzīgu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu.

Likumdevējs harmonizējis Tabakas aprites likuma prasības ar Direktīvā 2014/40/ES noteikto pieeju. Ņemot vērā to, ka gan smēķēšanai paredzētie tabakas izstrādājumi, gan elektroniskās cigaretes patērētāji lieto, ieelpojot emisijas, aizliegums pievienot piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, tika noteikts abu veidu produktiem. Likumdevējs ir ne tikai saskaņojis tiesību normas, kas vērstas uz sabiedrības veselības stiprināšanu, bet arī izvēlējies starptautiskajās rekomendācijās balstītu kompleksu pieeju nikotīna atkarības jautājuma risināšanai. Grozījumu pielikums izstrādāts, balstoties uz starptautiski atzītas labās prakses piemēriem un aktuālajām zinātnes atziņām. Pielikumā iekļautais atļauto aromatizētāju saraksts ir vienlīdz attiecināms arī uz beztabakas nikotīna spilventiņiem. Tas, ka priekšlikums papildināt Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumu ar pielikumā iekļauto atļauto aromatizētāju sarakstu tika iesniegts pirms likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā, nenozīmē, ka pielikums būtu pieņemts neatbilstošā kārtībā. Arī normatīvie akti neparedz, ka anotācijas teksts būtu jāmaina ik reizi, kad likumdevējs veic izmaiņas likumprojektā. Grozījumos ietvertais regulējums ir saskaņots ar Eiropas Komisiju.

4.2. Ar apstrīdēto regulējumu noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītimais mērķis ir aizsargāt cilvēku tiesības uz veselību un ir saistīts ar sabiedrības labklājības aizsardzības interesēm. Produkti ir uzskatāmi par apstākli, kas var mudināt uz cigarešu smēķēšanu un tādējādi kļūt par vienu no smēķētāju pāragras nāves iemesliem, turklāt tieši aromatizētāji īpaši piesaista Produktu lietošanai bērnus un jauniešus. Pasaules Veselības organizācija aicinājusi valstis nekavējoties noteikt stingrus aromatizētāju izmantošanas ierobežojumus, lai aizsargātu sabiedrības, it sevišķi bērnu un jauniešu, veselību. Tāpat Pasaules Veselības organizācija 2023. gada ziņojumā uzsvērusi nepieciešamību noteikt maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos, lai mazinātu atkarību veidošanās riskus. Turklāt gan ārstniecības personas, gan

zinātniskās institūcijas apstrīdēto regulējumu atzinušas par efektīvu instrumentu sabiedrības, tostarp bērnu un jauniešu, veselības aizsardzībai. Tātad likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai.

4.3. Nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē. Atsevišķi pasākumi nevar tikt uzskatīti par tikpat efektīviem kā likumdevēja atbalstītā kompleksā pieeja apstrīdētajā regulējumā ietvertā ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums tieši un nekavējoties mazina Produktu pievilcību, vienlaikus nekaitējot pārējiem sabiedrības veselības veicināšanas pasākumiem. Likumdevējs ir pienācīgi izvērtējis dažādas iespējamās alternatīvas un izstrādājis kompleksu pieeju sabiedrības veselības aizsardzībai.

4.4. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilstošs Satversmes 105.panta pirmajiem trim teikumiem. Likumdevējam ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums, reaģējot uz personu veselībai kaitīgu produktu lietošanu Latvijā, nodrošināt personām, it sevišķi nepilngadīgajiem, Satversmē garantētās tiesības uz veselību. Likumdevējs ir pārliecinājies, ka beztabakas nikotīna spilventiņi rada ievērojamu risku cilvēku veselībai un šis produkts, īpaši jauniešu vidū, var kļūt par pirmo soli ceļā uz nikotīna atkarību, kas vēlāk var novest pie tradicionālās tabakas patēriņa. Likumdevējs, ievērojot piesardzības principu, nevar ignorēt veselības ekspertu aicinājumus ierobežot kaitīgo Produktu pievilcību patērētāju, sevišķi jauniešu, vidū.

Apstrīdētais regulējums ļauj Pieteikumu iesniedzējām arī turpmāk nodarboties ar komercdarbību un laist tirgū Produktus ar nosacījumu, ka to sastāvs atbilst noteiktajiem ierobežojumiem. Turklāt likumdevējs ir komersantiem noteicis pietiekami ilgu pārejas periodu savas komercdarbības pielāgošanai apstrīdētajā regulējumā noteiktajām prasībām. Tādējādi likumdevējs ir līdzsvarojis komersantu tiesības veikt komercdarbību un gūt labumu, no vienas puses, un apstrīdētajā regulējumā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu aptvertās sabiedrības labklājības un veselības intereses, no otras puses.

4.5. Attiecībā uz MASS Industry SIA norādījumu par Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas

3. punkta un pielikuma neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam Saeima norāda, ka komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, nav salīdzināmi ar komersantiem, kas Latvijā izplata Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos citus izstrādājumus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu, jo pastāv ievērojamas atšķirības starp abu veidu produktus veidojošajiem elementiem un pilnībā atšķiras to patērēšanas veids.

Tāpat, pēc Saeimas ieskata, nav salīdzināmi komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, un komersanti, kas izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles, jo nikotīnu saturošās zāles un beztabakas nikotīna spilventiņi būtiski atšķiras pēc to lietošanas mērķa, ilguma, kā arī izplatīšanas nosacījumiem. Tā kā nikotīnu saturošu zāļu mērķis ir mazināt nikotīna atkarību, ir pamatoti pieļaut aromatizētāju klātbūtni šajās zālēs, lai veicinātu to pievilcīgumu. Savukārt nikotīna spilventiņu lietošana ir nevēlama darbība, kas kaitē personas veselībai, tāpēc šo produktu pievilcība tiek mazināta, liedzot to sastāvā iekļaut aromatizētājus. Līdz ar to tiek mazināta arī iespēja, ka personas uzsāks šo produktu lietošanu.

Saeima norāda, ka trūkst pētījumu par beztabakas nikotīna spilventiņos esošā nikotīna koncentrācijas ietekmi uz cilvēka veselību. Lai likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros pieņemtu uz objektīviem apstākļiem pamatotu lēmumu par maksimāli pieļaujamās nikotīna koncentrācijas noteikšanu, tika izmantoti dati no pētījumiem par lietošanas veida ziņā līdzīgiem, bet ne analogiskiem produktiem, proti, nikotīnu saturošām zālēm. Pētījumi liecina, ka nikotīnu saturošām zālēm, kurās tā koncentrācija pārsniedz četrus miligramus uz gramu, piemīt būtiski lielāks atkarības izraisīšanas potenciāls nekā zālēm ar zemāku nikotīna koncentrāciju. Nikotīnu saturošas zāles un beztabakas nikotīna spilventiņi ir tik atšķirīgi produkti, ka tie nav savstarpēji salīdzināmi, un tāpat arī to izplatītāji atrodas būtiski atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos.

5. Pieaicinātā persona – Veselības ministrija – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, kā arī 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts un pielikums atbilst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos

ietvertajām tiesībām uz īpašumu un ka šā likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

5.1. Atbilstoši Direktīvas 2014/40/ES 20. panta 3. punkta “c” apakšpunktam uz elektronisko cigarešu šķidrumiem ir attiecināms tabakas izstrādājumiem noteiktais piedevu aizliegums. Jau pirms Grozījumu pieņemšanas Tabakas aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā bija noteikts aizliegums laist tirgū smēķēšanai paredzētus tabakas izstrādājumus, kuru sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Tā kā šis ierobežojums bija formulēts vispārīgi, tā pilnvērtīga uzraudzība bija apgrūtināta. Tāpēc Veselības ministrija, balstoties uz jaunākajiem pētījumiem un pierādījumiem, rosināja noteikt konkrētu piedevu, proti, mentola, tā analogu un geraniola, aizliegumu. Ir pierādīts, ka šīs Produktiem pievienotās piedevas samazina kairinājumu un rūgtumu, padarot aerosolu vieglāk ieelpojamu, kā arī tiek izmantotas kā aromatizētāji, tādējādi palielinot biežākas Produktu lietošanas risku un atkarības risku, īpaši jauniešu vidū. Šīs piedevas Produktos tiek pievienotas arī kā aromatizētāji. Par piedevu funkciju pirms Produktu laišanas tirgū to ražotāji vai importētāji informē Veselības inspekciju.

Ir pierādīts, ka aromatizēti tabakas izstrādājumi un nikotīnu saturoši izstrādājumi piesaista bērnu un jauniešu interesi tos izmēģināt vai uzsākt to lietošanu. Elektroniskās cigaretes ir viens no elektronisko smēķēšanas ierīču veidiem, un tas ir arī Latvijas nepilngadīgo jauniešu vidū populārākais nikotīnu saturošais produkts. Elektronisko cigarešu smēķēšana palielina varbūtību, ka jaunieši vēlāk sāks lietot tabakas izstrādājumus. Lai arī tabakas izstrādājumu lietošana ir izplatīta vairāk nekā elektronisko cigarešu smēķēšana, tomēr elektronisko cigarešu kāpums to lietošanas ziņā ir visstraujākais, īpaši jaunu patērētāju vidū. Pasaules Veselības organizācija aicina dalībvalstis nekavējoties rīkoties, lai mazinātu elektronisko cigarešu smēķēšanas izplatību bērnu, jauniešu un nesmēķētāju vidū.

5.2. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir uzskatāmi par piemērotiem apstrīdētajā regulējumā ietvertā ierobežojuma legītimā mērķa – sabiedrības veselības aizsardzība – sasniegšanai. Apstrīdētais regulējums mazina risku, ka Produktus izvēlēties pamēģināt un lietot bērni un jaunieši. Ierobežojuma legītimo

mērķi nav iespējams vienlīdz efektīvi sasniegt ar pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Ierobežojums ir samērīgs, jo Produktu laišana tirgū netiek aizliegta, bet tiek samazināta to pievilcība tajā sabiedrības grupā, kura likumdevējam ir jāpasargā no Produktu lietošanas uzsākšanas, turpināšanas un ar to saistītajiem potenciālajiem veselības apdraudējumiem.

5.3. Beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts tirgū, un Eiropas Savienības līmenī attiecībā uz tiem nav vienota regulējuma. Katra Eiropas Savienības dalībvalsts pati nosaka atbilstošu šā produkta aprites regulējumu un attiecīgus ierobežojumus. Ir vērojama tendence, ka beztabakas nikotīna spilventiņu lietošana paplašinās un tos visbiežāk lieto tieši jaunieši. Nikotīna lietošana var izraisīt psiholoģisku un fizioloģisku atkarību un tādējādi var viegli novest pie pārejas uz citiem nikotīna avotiem, piemēram, cigaretēm. Šobrīd trūkst neatkarīgu pētījumu par beztabakas nikotīna spilventiņu ilgtermiņa ietekmi uz cilvēka veselību. Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punktā noteiktais ierobežojums, proti, tas, ka maksimālā nikotīna koncentrācija nedrīkst pārsniegt četrus miligramus uz gramu, tika noteikts, vadoties no piesardzības principa, lai novērstu saindēšanās un atkarības veidošanās riskus. Nosakot maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju, tika ņemti vērā pētījumi par nikotīnu saturošu zāļu lietošanu, kā arī pierādījumi, kas attiecas uz līdzīgi lietojamiem produktiem.

5.4. Starp komersantiem, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos citus izstrādājumus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu, ir būtiskas atšķirības, jo atšķiras šo produktu lietošanas veids un iespējamie ar to lietošanu saistītie veselības riski. No produktu lietošanas veida un tajos esošā nikotīna koncentrācijas ir atkarīgs tas, cik ātri un līdz kādai pakāpei nikotīns uzsūcas organismā, un līdz ar to ir atkarīga arī attiecīgi lietotā produkta ietekme uz cilvēka fizisko un psihisko veselību. Beztabakas nikotīna spilventiņus lieto oromukozāli, un ir pierādīts, ka šādā veidā uzņemta nikotīna spēja uzsūkties organismā ir visai augsta.

Tāpat komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, nav salīdzināmi arī ar komersantiem, kas izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles, jo šo produktu lietošanas mērķis ir atšķirīgs. Nikotīna spilventiņu lietošanas primārais mērķis ir nevis medicīniska terapija, bet gan

nikotīna uzņemšana izklaides nolūkā. Savukārt zāles tiek regulētas pēc farmaceitiskajiem standartiem un to galvenais mērķis ir smēķēšanas atmešana un atkarības mazināšana, nevis uzturēšana. Zāles līdz ar to sastāvu ir pakļautas daudz dziļākai klīniskai pārbaudei un uzraudzībai, bet aromatizētāju pievienošana zālēm ir pieļaujama tādēļ, lai nodrošinātu pacientu līdzestību ārstēšanās procesā.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, kā arī 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts un pielikums atbilst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertajām tiesībām uz īpašumu. Tāpat, pēc Tieslietu ministrijas ieskata, Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

Apstrīdētā regulējuma pieņemšanas procesā tika pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi un uzklautāti iebildumi pret Grozījumu projektā paredzēto tiesisko regulējumu. Likumdevējs ir vērtējis ekspertu atzinumus, iepazīties ar pētījumiem un citu valstu praksi. Likumdevējs ir vērtējis apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz īpašumu ierobežojuma samērīgumu. Tas vien, ka likumdevējs nav ņēmis vērā visus paustos iebildumus un sniegtos priekšlikumus, nevar būt par pamatu atzīt, ka nav ievērots labas likumdošanas princips.

Likumdevējam, ievērojot piesardzības principu, ir jārīkojas saistībā ar iespējamiem veselības riskiem, ko var radīt jauni un vēl maz pazīstami produkti, kuru ilgtermiņa ietekme vēl nav izpētīta un pierādīta. Apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots, nepieciešams un atbilstošs tā leģitīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai. Apstrīdētais regulējums mazina produktu pievilcību un patērētāju interesi par tiem, kā arī veicina gan pilngadīgo, gan nepilngadīgo personu veselības aizsardzību.

Nepastāv citi, mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem būtu iespējams pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus sasniegt tikpat iedarbīgi un efektīvi. Pieteikumu iesniedzēju norādītie alternatīvie līdzekļi paši par sevi neierobežotu

Produktu apriti. Apstrīdētais regulējums neaizliedz Pieteikumu iesniedzēju komercdarbību. Tās var laist tirgū un izplatīt Produktus atbilstoši apstrīdētajā regulējumā izvirzītajām prasībām, kā arī eksportēt tos uz valstīm, kur nepastāv šāda veida ierobežojumi. Apstrīdētajā regulējumā noteiktais pamattiesību ierobežojums skar atsevišķas personas, savukārt ar leģitīmajiem mērķiem aptvertās tiesības un intereses attiecas uz daudz plašāku personu loku, un labumu no ierobežojuma gūst visa sabiedrība.

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā ietvertais regulējums attiecībā uz aizliegumu pievienot elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem konkrētas ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu atvieglojošas piedevas atbilst Direktīvai 2014/40/ES, jo šajā regulējumā ir pienācīgi pārņemtas minētās direktīvas prasības. Savukārt regulējumu, kas ierobežo aromatizētāju pievienošanu Produktiem, var noteikt pati dalībvalsts, nodrošinot arī attiecīgā regulējuma atbilstību LESD. Ar apstrīdēto regulējumu noteiktie ierobežojumi, kas neizriet no Direktīvā 2014/40/ES ietverto prasību pārņemšanas, gan varētu ietilpt LESD 34. panta darbības jomā un tikt kvalificēti kā kvantitatīviem ierobežojumiem līdzvērtīgi pasākumi, tomēr ir pamats šos ierobežojumus uzskatīt par attaisnojamiem un atbilstošiem LESD 36. panta prasībām. Apstrīdētais regulējums atbilst arī Konvencijai. Pasaules Veselības organizācija norādījusi, ka Konvencijā noteiktās prasības attiecībā uz tabakas izstrādājumu saturu un tvērumu var attiecināt arī uz citiem, Konvencijā neregulētiem produktiem.

Komersanti, kas izplata beztabakas nikotīna spilventiņus, un komersanti, kas izplata citus beztabakas produktus, neatrodas vienādos apstākļos, jo visi šie produkti cits no cita atšķiras pēc to uzņemšanas veida un mehānisma, mērķa, iedarbības un attiecīgi arī pēc uzņemtā nikotīna koncentrācijas. Nikotīnu saturošas zāles un beztabakas nikotīna spilventiņi ir būtiski atšķirīgi produkti un nav savstarpēji salīdzināmi, tātad arī to izplatītāji atrodas būtiski atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos. Līdz ar to nav pamata vērtēt pret šo produktu izplatītājiem noteiktās attieksmes atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam.

7. Pieaicinātā persona – Slimību profilakses un kontroles centrs – norāda uz pētījumiem, no kuriem izriet secinājums, ka Produktiem raksturīgās smaržas īpašības ir viens no būtiskākajiem to lietošanu veicinošajiem faktoriem.

7.1. No pētījuma “Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022” izriet, ka kopš 2020. gada ir vērojams uzskatāms elektronisko cigarešu smēķētāju īpatsvara pieaugums to iedzīvotāju vidū, kuri tās smēķē regulāri. Pētījums “Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums 2022./2023: mācību gada aptaujas rezultāti un tendences”, kas attiecas uz elektronisko cigarešu lietošanas izplatību starp 11, 13 un 15 gadus veciem skolēniem, liecina, ka 2022. gadā elektronisko cigarešu lietošana vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā bija vairāk izplatīta nekā tabakas cigarešu vai karsējamās tabakas smēķēšana visās pētījuma aptvertajās vecuma grupās un abiem dzimumiem.

Savukārt no Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra 2024. gada pētījuma “Tabaku un nikotīnu saturošu produktu lietošana, attieksme pret alternatīvajiem bezdūmu nikotīna produktiem” izriet, ka elektronisko cigarešu smēķēšana visvairāk izplatīta tieši vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem, bet, vecumam pieaugot, elektronisko cigarešu smēķēšanas izplatība samazinās. Pētījuma dati liecina, ka elektronisko cigarešu pieejamība ir tas apstāklis, kas piesaista smēķēšanai arī iedzīvotājus, kuri iepriekš nav smēķējuši. Ir pierādīta saistība starp elektronisko cigarešu smēķēšanu un paaugstinātu risku, ka nākotnē tiks uzsākta tabakas smēķēšana.

Latvijā elektronisko cigarešu smēķēšanas izplatības pieaugums kopš 2020. gada ir bijis daudz straujāks nekā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Atbilstoši Eiropas Komisijas pētījuma datiem 2023. gadā Latvijā bija no visām Eiropas Savienības dalībvalstīm visaugstākais to iedzīvotāju īpatsvars, kuri regulāru smēķēšanu uzsākuši tieši ar elektroniskajām cigaretēm. Pasaules Veselības organizācija aicina valstis atturēt iedzīvotājus no elektronisko cigarešu smēķēšanas uzsākšanas un šai nolūkā ieviest visaptverošu pieeju tabakas aprites kontrolei. Valstis, kur atļauta elektronisko cigarešu izplatīšana komerciālos nolūkos, tiek aicinātas noteikt stingru regulējumu, lai mazinātu elektronisko cigarešu pievilcību un sabiedrībai radīto kaitējumu. Pēc Pasaules Veselības organizācijas ieskata, viens no pasākumiem, kas sekmētu šā mērķa sasniegšanu, ir aromatizējošo vielu izmantošanas aizliegums. Šis Pasaules Veselības organizācijas aicinājums ir balstīts uz pierādījumiem par elektronisko cigarešu smēķēšanas uzsākšanu bērnu un jauniešu, kā arī nesmēķētāju vidū.

7.2. Saskaņā ar pētījuma “Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022” datiem arī nikotīna spilventiņu lietošana visvairāk ir izplatīta tieši gados jaunāko iedzīvotāju vecuma grupās. Ņemot vērā zinātniskajā literatūrā aprakstīto nikotīna spilventiņu lietošanas ietekmi uz veselību atkarībā no uzņemtā nikotīna koncentrācijas, jāatzīst, ka nikotīna koncentrācijas ierobežošana šajos produktos ir pilnīgi pamatota.

Nikotīns ir psihoaktīva viela, kas rada atkarību, jo iedarbojas uz centrālo nervu sistēmu. Pusaudža gadi ir neaizsargāts attīstības periods, kam raksturīga nervu sistēmas spēja krasi reaģēt uz ārējiem un iekšējiem stimuliem un kad tā ir jutīga pret dažādu vielu izraisītām izmaiņām. Smadzeņu attīstība turpinās līdz aptuveni 25 gadu vecumam. Agrīna psihoaktīvu vielu lietošana ietekmē smadzeņu nobriešanu, un līdz ar to būtiski palielinās personas pakļautība riskam, ka īstermiņā vai ilgtermiņā var rasties ar psihoaktīvu vielu lietošanu saistīti traucējumi.

8. Pieaicinātā persona – Veselības inspekcija – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, un 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts un pielikums atbilst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertajām tiesībām uz īpašumu un ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

8.1. Nikotīna atkarības problemātika ir nostiprināta starptautiskā līmenī gan Konvencijā, gan arī Direktīvā 2014/40/ES. Šo tiesību aktu mērķis ir aizsargāt tagadējās un nākamās paaudzes, ieviešot efektīvus pasākumus tabakas patēriņa novēršanai un mazināšanai, tostarp nikotīna atkarības novēršanai un mazināšanai. Tiesību aktos ietvertie pasākumi attiecībā uz Produktu sastāvu ir vērsti uz sabiedrības veselības aizsardzību, samazinot nikotīnu saturošu produktu pieejamību un kaitīgo vielu ietekmi un vienlaikus veicinot preventīvas pret atkarību no nikotīna vērstas darbības. Direktīva 2014/40/ES tieši neparedz regulējumu attiecībā uz tabakas aizstājējproduktiem, proti, nikotīna spilventiņiem. Tomēr likumdevējs atbilstoši minētās direktīvas preambulas 55. apsvērumam

varēja noteikt ierobežojumus attiecībā uz tabakas aizstājējproduktiem, atzīstot nepieciešamību aizsargāt sabiedrības veselību.

Direktīvā 2014/40/ES izmantotā juridiskā tehnika apliecina, ka Eiropas Savienības likumdevējs ir paredzējis aizliegt gan tabakas izstrādājumiem, gan arī elektroniskajām cigaretēm pievienot vienas un tās pašas piedevas. Pārņemot Direktīvas 2014/40/ES prasības Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā, Latvijas likumdevējs ir izvēlējis līdzīgu juridisko tehniku. Komersantiem jau no Tabakas aprites likuma publicēšanas brīža bija zināms tas, ka prasības attiecībā uz elektronisko cigarešu sastāvu ir noteiktas ar atsauci uz tabakas izstrādājumiem izvirzītajām prasībām un ir identiskas ar tām. Ņemot vērā to, ka nikotīna uzņemšana no elektroniskajām cigaretēm ir tikpat bīstama kā no tradicionālajām cigaretēm, ir nepieciešama līdzvērtīgu prasību uzturēšana.

Aizliegums laist tirgū smēķēšanai paredzētus tabakas izstrādājumus, kuru sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, pastāv jau kopš 2016. gada 20. maija, kad stājās spēkā Tabakas aprites likums. Balstoties uz jaunākajiem pētījumiem, ar Grozījumiem tika precizētas konkrētas vielas, proti, mentols, tā analogi un geraniols, kuras aizliegts pievienot ne tikai tabakas izstrādājumiem, bet arī elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem. Šāda vielu konkretizēšana dod Veselības inspekcijai iespēju īstenot pienācīgu kontroli, lai pārbaudītu tirgū laisto tabakas izstrādājumu un elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumu atbilstību normatīvo aktu prasībām. Pētījumi liecina, ka konkrētās piedevas samazina kairinājumu un rūgtumu, padarot aerosolu vieglāk ieelpojamu, un tieši šis vieglums var provocēt attiecīgo produktu biežāku lietošanu, īpaši jauniešu vidū.

8.2. Beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts Eiropas un pasaules tirgū, līdz ar to informācija par šādu produktu sastāvdaļu absorbciju organismā ir ļoti ierobežota un trūkst neatkarīgu pētījumu par to ilgtermiņa ietekmi uz veselību. Tomēr likumdevējs, ņemot vērā nikotīna spilventiņu potenciāli bīstamo iedarbību uz jauniešu veselību, saindēšanās riskus, iespējamo atkarības rašanos un ietekmi uz sabiedrību, bija tiesīgs pieņemt apstrīdēto regulējumu, balstoties uz piesardzības principu.

Nikotīnu kā aktīvo vielu medicīniskiem mērķiem izmanto tikai nikotīna aizstājterapijā kā pirmās izvēles līdzekli, ārstējot atkarību no tabakas. Latvijas Zāļu

reģistrā ir iekļautas vairākas nikotīnu saturošas zāles, piemēram, ārstnieciskā košļājamā gumija un aerosols izsmidzināšanai mutes dobumā. Maksimālā ieteicamā nikotīna dienas deva aizvietojošajā terapijā, kurā tiek izmantots mutes dobumā izsmidzināms aerosols, ir 64 miligrami 16 stundu laikā, proti, četri miligrami vienas stundas laikā. Savukārt maksimāli ieteicamā nikotīna dienas deva aizvietojošajā terapijā, kurā tiek izmantota ārstnieciska košļājamā gumija, ir 60 miligrami nikotīna. Aizvietojošā terapijā nikotīnu kā zāles ieteicams lietot tikai ierobežotu laiku, savukārt attiecībā uz nikotīna spilventiņiem tiek paredzēta ilgtermiņa lietošana.

Nikotīns ir viela, kas ne vien rada atkarību, bet arī pati kaitē veselībai. Nikotīna oromukozāla lietošana var palielināt sirds un asinsvadu slimību risku. Nikotīnu saturošu izstrādājumu lietošana pusaudžu vecumā tiek saistīta ar ilgtermiņa kognitīviem un uzvedības traucējumiem, tostarp atmiņas un uzmanības traucējumiem. Pētījumi pierāda, ka aromatizētāju pievienošana nikotīnu saturošiem produktiem noved pie to plašākas lietošanas un piesaista bērnu un jauniešu interesi tos izmēģināt. Turklāt bērniem un cilvēkiem, kas nesmēķē vai dara to neregulāri, ir palielināts risks saindēties ar nikotīna produktiem. Nikotīna letālā deva šādam pieaugušam cilvēkam atkarībā no tā svara un nikotīna uzņemšanas veida var būt 30 līdz 60 miligramu robežās, bet bērnam aptuveni 10 miligrami.

Lēmums noteikt beztabakas nikotīna spilventiņiem maksimālo nikotīna koncentrāciju, proti, četrus miligramus uz gramu, ir pamatots, ņemot vērā farmakoloģiskos principus un zāļu devu salīdzinājumu, un tādējādi ir rasts kompromiss starp pilnīgu beztabakas nikotīna spilventiņu aizliegumu un politisku lēmumu šo produktu izplatību un lietošanu regulēt. Ar zālēm, kas satur nikotīnu, tiek uzņemta līdzīga nikotīna deva, taču ir klīniski pierādīta šo zāļu kā efektīvas un salīdzinoši drošas smēķēšanas alternatīvas nozīme terapijā, kas vērsta uz smēķēšanas atmešanu.

9. Pieaicinātā persona – Zāļu valsts aģentūra – norāda, ka tabakas aizstājējprodukti, proti, nikotīna spilventiņi, un nikotīnu saturošas zāles pieder pie divām atšķirīgām produktu grupām, uz kurām attiecināms atšķirīgs regulējums.

Nikotīnu saturošas zāles paredzētas nikotīna atkarības ārstēšanai. To izmantošanas galīgais mērķis ir pastāvīga tabakas lietošanas atmešana, un uz tām ir attiecināmas prasības, kas noteiktas Eiropas zāļu regulējumā, tai skaitā Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 6. novembra direktīvā 2001/83/EK (2001. gada 6. novembris) par Kopienas kodeksu, kas attiecas uz cilvēkiem paredzētām zālēm (turpmāk – Direktīva 2001/83/EK). Prasības, kas jāņem vērā, reģistrējot produktu kā zāles Latvijā, ir noteiktas Ministru kabineta 2006. gada 9. maija noteikumos Nr. 376 “Zāļu reģistrēšanas kārtība”. Ja ražotāji tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, nav klasificējuši kā zāles un šo produktu mērķis ir uzsākt vai turpināt nikotīnu saturošu produktu lietošanu, tad uz šiem produktiem attiecināms Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likums.

Eiropā nav vienota regulējuma, kas būtu attiecināms uz beztabakas nikotīna spilventiņiem, tādēļ arī valstu prakse ir atšķirīga. Piemēram, Nīderlandē ir aizliegts pārdot nikotīna spilventiņus, kas satur vairāk nekā 0,035 miligramus nikotīna spilventiņā, savukārt Beļģijā nikotīna spilventiņu tirgošana vispār ir aizliegta. Līdz Grozījumu pieņemšanai tabakas aizstājējproduktu aprite nacionālā līmenī netika regulēta. Tādējādi tirgū brīvā aprītē vairākus gadus bez atbilstoša regulējuma bija produkti, kas satur nikotīnu lielās devās, proti, 12 līdz 20 miligramus uz gramu. Šādas devas rada ievērojamu risku cilvēka veselībai. Ja tiek lietoti lielas nikotīna devas saturoši spilventiņi, nikotīna līmenis būtiski pārsniedz cigarešu lietošanas rezultātā sasniegto nikotīna līmeni. Augstu nikotīna devu saturoši produkti rada bažas par to lietošanu ilgtermiņā un īpašās populācijās, piemēram, bažas par to, ka tabakas produktus un aizstājējproduktus var sākt lietot cilvēki, kas tos agrāk nav lietojuši, gados jauni cilvēki, grūtnieces, sievietes, kas baro bērnu ar krūti, un cilvēki ar sirds un asinsvadu slimībām.

Ir atbalstāma Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punktā noteiktā maksimālā nikotīna koncentrācija nikotīna spilventiņā. Beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts, un dati par to lietošanas drošumu ir ļoti ierobežoti, tomēr ir pieejami dati par nikotīnu saturošām bezrecepšu zālēm. Ir pamatoti salīdzināt beztabakas nikotīna spilventiņus un nikotīnu saturošas zāles, lai vērtētu ar šo produktu lietošanu saistīto risku sabiedrības veselībai, ņemot vērā to sastāvā esošā nikotīna devu un to lietošanas veidu. Kā bezrecepšu zāles nikotīna aizstājterapijā oromukozālai lietošanai pieejamas divus un četrus miligramus

nikotīna saturošas košļājamās gumijas un aerosols izsmidzināšanai mutes dobumā, kas satur vienu miligramu nikotīna vienā devā. Šo zāļu lietošana nav ieteicama bērniem līdz 18 gadu vecumam un nesmēķējošiem cilvēkiem. Tās var lietot līdz trim mēnešiem, bet pēc tam to lietošana ir pakāpeniski jāsamazina. Ir pierādīts, ka bezrecepšu zāļu lietošanas gadījumā nikotīna līmenis asinīs nepārsniedz cigarešu smēķēšanas gadījumā sasniegto līmeni.

Nikotīns, kas pievienots beztabakas nikotīna spilventiņiem, izraisa tādas pašas blakusparādības kā nikotīns, kas ir bezrecepšu zāļu aktīvā viela. Šīs blakusparādības ir atkarīgas no uzņemtās devas lieluma. Lielu devu lietošanas gadījumā vēlāk var sākties slimības, tostarp hipotensija, vājš un neregulārs pulss, apgrūtināta elpošana, galīgs spēku izsīkums, asinsrites kolapss un ģeneralizēti krampji. Nikotīna deva, ko pieaudzis smēķētājs lieto ārstēšanās laikā, bērnam var radīt smagus saindēšanās simptomus un pat izrādīties letāla. Tā kā nav pietiekamu datu par lielu nikotīna devu saturošiem nikotīna spilventiņiem, var pieņemt, ka gadījumā, ja tie satur apmēram tādas pašas nikotīna devas kā bezrecepšu zāles, arī to lietošanas drošums būs līdzīgs.

10. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta otrās daļas 4. punkts, 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrajā daļā norādītajām piedevām, kā arī pielikums atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Minēto normu pieņemšanas gaitā nebija vērojamas atkāpes no likumdošanas procesu regulējošām tiesību normām, labas likumdošanas principa, tiesību virsvadības un citiem vispārējiem tiesību principiem. Likumdošanas procesā tika uzklausītas ieinteresētās personas, notika pienācīga diskusija, priekšlikumi tika apspriesti un Saeimas atbildīgās komisijas ir rīkojušās atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir ne tikai bērnu un jauniešu, bet visas sabiedrības veselības aizsardzība. Likumdevēja izraudzītais līdzeklis, proti, aizliegums elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienot aromatizētājus un piedevas, kas rada vai var radīt ar nikotīna uzņemšanu tradicionāli nesaistīta un pat veselīga produkta iespaidu, ir

vienīgais piemērotais līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai. Nepastāv citi, saudzējošāki alternatīvi līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tikpat efektīvi. Sabiedrības veselības aizsardzības intereses un sabiedrība kopumā no apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma gūst lielāku labumu par kaitējumu, kas nodarīts to komersantu tiesībām un likumiskajām interesēm, kuri nodarbojas ar elektronisko smēķēšanas ierīču ražošanu un izplatīšanu.

Elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienojamo aromatizētāju un piedevu klāsta samazināšana būtiski samazinās arī šo ierīču pievilcību patērētāju, īpaši bērnu un jauniešu, vidū, jo nikotīna uzņemšana nebūs apvienota ar tabakai tradicionāli neraksturīgu garšu vai smaržu, kas var kalpot par pamudinājumu sākt lietot attiecīgo Produktu vai radīt maldīgu priekšstatu par tā nekaitīgumu. Likumdevējs atbilstoši piesardzības principam ir reaģējis uz acīmredzamu izaicinājumu vērtēt līdz šim Latvijā atļauto aromatizētāju klātbūtnes ietekmi uz kaitīgu produktu patēriņa pieaugumu, kā arī aromatizētāju un elektronisko cigarešu kaitīgumu un ietekmi uz sabiedrības veselību un pildījis savu pienākumu aizsargāt visas sabiedrības, it sevišķi tās mazāk aizsargātās daļas, veselības intereses.

Ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu, 3. panta otrās daļas 4. punktu, 3. panta piektās daļas 3. punktu, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrajā daļā norādītajām piedevām, kā arī pielikumu netiek apturēta vai izbeigta komersantu komercdarbība, jo tie var laist tirgū Produktus, kas nesatur aromatizētājus vai satur tādus aromatizētājus, kuri rada tabakas smaržu vai garšu, kā arī elektroniskās smēķēšanas ierīces, kuru šķidrums nesatur aizliegtās piedevas. Turklāt komersanti jau saražotos Produktus var sūtīt tranzītā vai eksportēt uz valstīm, kurās aromatizētāju kā piedevu pievienošana Produktiem ir atļauta plašāk vai regulēta citādi.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Ārstu biedrība – norāda, ka ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu un pielikumu noteiktie ierobežojumi attiecībā uz aromatizētājiem mazinās Produktu pievilcību un iespēju, ka personas uzsāk to lietošanu. Savukārt ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punktu noteiktie nikotīna koncentrācijas ierobežojumi tabakas aizstājējproduktos mazinās nikotīna atkarības veidošanās un saindēšanās riskus.

Šobrīd vēl nav ilgtermiņa datu par elektronisko smēķēšanas ierīču kaitīgumu. Tomēr strauji paplašinās pieejamā informācija par šo ierīču izdalīto tvaiku toksicitāti un ietekmi uz smēķētāju veselību. Elektroniskās cigaretes ir tikpat kaitīgas plaušu veselībai kā tradicionālās tabakas cigaretes, un ilgstoša nikotīna tvaiku iedarbība var izraisīt ievērojamus plaušu bojājumus. Kombinācijā ar aromatizētājiem un citām vielām, kā arī mijiedarbībā ar sildelementu veidojas jauni toksiski savienojumi, kuriem ir būtiska ietekme uz elpošanas sistēmu un sistēmiska nelabvēlīga ietekme uz visu organismu.

Cilvēka plaušas attīstās līdz 21 gada vecumam, savukārt smadzeņu attīstība beidzas 25 gadu vecumā. Mūsdienās liela daļa jauniešu smēķēšanu uzsāk, vēl būdami nepilngadīgi. Aromatizētāji būtiski paaugstina elektroniskās cigaretes nesmēķējošu un smēķējošu pusaudžu vēlmi tās lietot. Elektronisko cigarešu dizains, aromāti, mārketings, kā arī to lietošanas pieņemamības uztvere palielina elektronisko cigarešu pievilcību jauniešu vidū.

Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra starptautiskā smēķēšanas pētījuma ietvaros 2019. gadā veiktās aptaujas datiem elektroniskās cigaretes vecumā no 13 līdz 15 gadiem regulāri lietojuši 18 procenti skolēnu. Kopš 2011. gada elektronisko cigarešu lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā ir dubultojies. Nav pamata uzskatīt, ka lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā nav turpinājis augt. Laikā no 2016. gada līdz 2022. gadam elektroniskās cigaretes izmēģinājušo 15 līdz 24 gadus veco jauniešu īpatsvars ir dubultojies un ir visaugstākais šajā vecuma grupā. Ar Grozījumiem ieviestie ierobežojumi tika noteikti ar mērķi neiesaistīt smēķēšanā un nepadarīt no tās atkarīgus cilvēkus, kuri nekad nav smēķējuši, sevišķi bērnus un jauniešus. Jauniešiem, kuri kļūst atkarīgi no nikotīna, ir lielāks risks kļūt par tabakas lietotājiem.

Nikotīns ir toksisks, kancerogēns un kaitīgs cilvēka ķermenim. Tas izraisa neuroģeneratīvas slimības, kā arī sirds un asinsvadu slimības. Nikotīna un citu toksisku faktoru iedarbība uz bērniem un pusaudžiem ir izteiktāka nekā uz pieaugušajiem. Latvijas Narkoloģijas valsts aģentūras izdotajās vadlīnijās norādīts, ka nikotīns ir visizteiktākā atkarību radošā viela, kas šajā ziņā pārspēj heroīnu, kokaīnu, alkoholu un marihuānu. Pusaudžiem pat reta smēķēšana var palielināt atkarības risku. Jo lielāka nikotīna vienreizējā deva, jo augstāks atkarības risks. Pusaudža smadzenes vēl nav nobriedušas un ir īpaši neaizsargātas pret

nikotīnu saturošu produktu kaitīgo ietekmi. Nikotīns negatīvi ietekmē arī pusaudžu kognitīvās spējas. Ir pierādīts, ka elektronisko cigarešu lietošana ir saistīta ar pusaudžu akadēmisko sasniegumu mazināšanos.

Nikotīna spilventiņi Direktīvā 2014/40/ES nav regulēti, jo tirgū tie parādījās salīdzinoši nesen. Izmaiņu ieviešana Direktīvā 2014/40/ES ir likumdošanas izaicinājums, un industrija šo apstākli izmanto. Prasības attiecībā uz nikotīnu saturošām zālēm un to reģistrāciju ir daudzkārt stingrākas nekā aptuveni līdzvērtīgas nikotīna devas saturošiem tabakas aizstājējproduktiem. Pētījumos ir pierādīta nikotīnu saturošo zāļu efektivitāte smēķēšanas atmešanas procesā, kā arī pārbaudīta to drošība, un šīs zāles tiek tirgotas aptiekās.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Tirgotāju asociācija – uzskata, ka Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Likumdevējs nav pienācīgi vērtējis un pamatojis Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta, kā arī pielikuma nepieciešamību.

Latvijā ir viens no augstākajiem cigarešu smēķētāju skaita rādītājiem Eiropas Savienībā. Produkti ir mazāk kaitīga cigarešu alternatīva. Tos lieto, neizmantojot degšanas procesu, un līdz ar to tiek būtiski samazināta ķīmisko vielu rašanās. Produkti ir veids, kādā pieaugušie smēķētāji var atmest cigarešu smēķēšanu vai nomainīt nikotīna uzņemšanas paradumus. Latvijas nikotīna patēriņa dati rāda, ka pēdējos gados pilngadīgiem cigarešu smēķētājiem ir tendence pāriet uz Produktu lietošanu. Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkta, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkta, kā arī pielikuma ietekmē strauji pieaug Produktu nelegālā tirdzniecība un tiks radīti būtiski zaudējumi gan legālu Produktu tirgotājiem, gan arī valsts budžetam neiegūto nodokļu veidā.

Aizliegums iekļaut aromatizētājus Produktu sastāvā tika noteikts, pamatojoties uz pētījumiem par tabakas produktu regulējumu. Tomēr nav ņemts vērā tas, ka tabakas produktos aromatizētāji var tikt integrēti, lai nomāktu dabisko tabakas smaržu vai garšu, savukārt Produktiem dabiski nav nekādas tabakas

smaržas vai garšas. Ņemot vērā šīs atšķirības, regulējums nevar būt vienāds. Aromatizētāju ierobežošana veicinās cigarešu patēriņu vai Produktu iegādi nelegālajā tirgū. Likumdevējs nav pietiekami vērtējis citas iespējas samazināt smēķētāju skaitu Latvijā, bet tā vietā jautājumu reducējis uz aromatizētāju pievilcību nepilngadīgo vidū, lai gan tie nemaz nedrīkst iegādāties tabakas izstrādājumus un nikotīnu saturošus Produktus.

Tabakas smarža un garša neaprobežojas ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma pielikumā noteikto. Līdz ar to tādiem tabakas produktiem kā cigaretes ir atļauta plašāka garšas daudzveidība nekā Produktiem. No Nīderlandes pārņemtais pielikums ar atļauto vielu sarakstu ir attiecināms tikai uz elektronisko cigarešu šķidrumā pieļaujamiem aromatizētājiem. Neviena cita valsts šādu aizliegumu attiecībā uz nikotīna spilventiņiem nav noteikusi. Ir nepieciešams ierobežot to aromatizētāju klāstu, kuri piesaista nepilngadīgās personas, tomēr nav samērīgi atļaut izmantot tikai tos aromatizētājus, kuriem ir tabakas smarža un garša, jo šāds regulējums kavē pieaugušos smēķētājus pāriet uz samazināta riska produktiem. No pētījumiem izriet, ka aromāti ir pāreju uz alternatīviem nikotīnu saturošiem produktiem veicinošs faktors, un to ierobežojumi, visticamāk, tikai palielinās cigarešu smēķētāju skaitu.

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts, 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts, kā arī pielikums pārkāpj LESD 34. pantu, jo ar Grozījumiem ieviestie pasākumi diskriminējoši ierobežo legālo ražotāju piekļuvi tirgum. Minētās normas rada nevienlīdzīgas priekšrocības tradicionālo tabakas produktu un cigarešu tirgotājiem salīdzinājumā ar Produktu tirgotājiem. Tāpat apstrīdētais regulējums ir pretrunā arī ar godīgu konkurenci. Eiropas Savienības tiesību akti nenosaka prasības attiecībā uz nikotīna spilventiņiem. Ir atbalstāma maksimāli pieļaujamās nikotīna koncentrācijas noteikšana beztabakas nikotīna spilventiņiem, tomēr ar pārāk zemu nikotīna koncentrāciju šie produkti vairs nebūs pieņemami daļai patērētāju un rezultātā tiks turpināta tradicionālo tabakas produktu lietošana vai meklēta iespēja tos iegādāties pārrobežu vai nelegālajā tirgū. Tabakas aizstājējproduktu mērķis ir nodrošināt mazāk kaitīgu alternatīvu nikotīna uzņemšanai, tāpēc tajos nikotīna koncentrācijai jābūt apmēram tādai pašai kā citos tabakas izstrādājumos un nikotīnu saturošos produktos.

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts Latvijā nikotīna spilventiņiem nosaka būtiski zemāku nikotīna koncentrāciju, nekā tiek pieļauta citās valstīs. Likumdevējs nav spējis pienācīgi pamatot to, kāpēc nikotīna koncentrācija tiek ierobežota tieši līdz četriem miligramiem uz gramu. Lai gan produkti ir alternatīva tradicionālo tabakas produktu smēķēšanai, beztabakas nikotīna spilventiņos pieļaujamā nikotīna koncentrācija noteikta, pielīdzinot tos zālēm, taču tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem šādi ierobežojumi netiek piemēroti. Likumdevējs ir noteicis nepamatoti atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošiem komersantiem. Likumdevējs nav rīkojies konsekventi, pielīdzinot tabakas aizstājējproduktus nikotīnu saturošām košļājamām gumijām, kurās ir atļauti dažādi aromatizētāji.

13. Pieaicinātā persona – Latvijas Darba devēju konfederācija – norāda, ka ir atbalstāmi pasākumi, kas veicina tabakas aizstājējproduktu pieejamības samazināšanu jauniešiem. Tomēr nepieciešams vērtēt, vai ar Grozījumiem noteiktais aizliegums attiecībā uz aromatizēto tabakas aizstājējproduktu tirdzniecību ir efektīvākais un racionālākais ceļš uz Grozījumos noteikto mērķu sasniegšanu iepretim negūtajiem valsts ieņēmumiem, kuri ir nepieciešami citstarp arī veselības aprūpes nozares nodrošināšanai.

Jau pirms Grozījumu spēkā stāšanās tirdzniecības vietās tika piedāvāts iegādāties atsevišķus iepakojumus ar dažāda veida aromatizētām pārtikas piedevām, ko patērētājs var pats pēc saviem ieskatiem pievienot elektronisko smēķēšanas ierīču nikotīna bāzes šķidrums.

Lai risinātu jautājumu par nikotīna patēriņu bērnu un jauniešu vidū, nepieciešams veikt preventīvas plaša mēroga sabiedrības informēšanas kampaņas un ar informatīviem, izglītojošiem līdzekļiem ietekmēt sabiedrības izpratni par jebkādu smēķēšanai paredzētu izstrādājumu un tabakas aizstājējproduktu lietošanas kaitīgumu veselībai. Tāpat būtu nepieciešams nodrošināt stingru kontroli attiecībā uz minēto produktu pieejamību personām, kuras ir jaunākas par 20 gadiem.

14. Pieaicinātā persona – Latvijas Narkologu asociācijas valdes un Sertifikācijas komisijas locekle, veselības centra “Vivendi” ārste narkoloģe Dr. Ilze Maksima – norāda, ka nikotīnu un tabaku saturoši aromatizētie Produkti

rada veselībai kaitīgu ietekmi neatkarīgi no to lietotāju vecuma. Šo Produktu lietošanas izplatīšanās un tās ierobežojumu neesība vairo ilgtermiņa kaitējumu sabiedrības veselībai. Atbalstāmi ir visu veidu ierobežojumi tādu produktu pieejamībai, kuriem ir patīkami aromāti, jo tie piesaista jauniešus, kuru smadzeņu attīstība vēl turpinās un kritiskā domāšana tikai veidojas.

Smēķēšana un nikotīnu saturošu Produktu lietošana ir ļoti izplatīta problēma, kas kombinējas gan ar psihoemocionāliem traucējumiem, gan arī citām atkarības formām. Nikotīna lietošana dažādos veidos ietver gan atkarību no vielām, gan procesu jeb uzvedības atkarību. Jauniešiem atkarība no nikotīna veidojas daudz ātrāk nekā pieaugušajiem un pēc daudz mazāka nikotīnu saturošo produktu patēriņa. Aromāti, mentols, netieša reklāma un brīva pieejamība rada sajūtu, ka šie jaunie un interesanti noformētie produkti ir nekaitīgi, taču tā nav.

No skolēnu veselības paradumu pētījuma par 2022./2023. mācību gadu izriet, ka 2022. gadā savā dzīvē vismaz vienu dienu elektronisko cigareti ir lietojuši kopumā 14,2 procenti skolēnu. Salīdzinājumā ar 2018. gada datiem 2022. gadā ir pieaudzis to pusaudžu īpatsvars, kuri gandrīz ik dienu pēdējo 30 dienu laikā smēķējuši elektronisko cigareti, īpaši meiteņu grupā. Šī tendence ir biedējoša, jo liecina par reproduktīvās veselības riskiem, kas ietekmēs nākamo paaudžu veselības stāvokli.

Tieši garšas un aromāti padara Produktus pievilcīgus, īpaši jauniešu un bērnu vidū. Mentols ne tikai rada vēsuma sajūtu un mazina nepatīkamo tabakas garšu, bet arī mazina sajūtu, ka ir ieelpota vai lietota toksiska viela, un tādējādi organismā nonāk lielāka nikotīna deva. Jaunākie pētījumi liecina arī par pašu aromatizētāju kaitīgo ietekmi uz ķermeni neatkarīgi no nikotīna. Pusaudžu smadzenes vēl tikai nobriest, tāpēc ir īpaši neaizsargātas pret kaitīgo tabakas un nikotīnu saturošu produktu ietekmi. Pusaudžiem, kuri smēķē vai lieto nikotīnu saturošus produktus, ir paaugstināts risks saskarties ar ilgtermiņa veselības problēmām. Nikotīna lietošana kavē kognitīvos procesus un iejaucas psihoemocionālajos procesos, kā arī mazina spēju tikt galā ar stresa situācijām un adaptēšanās spēju. Elektronisko cigarešu lietošana noved pie pusaudžu akadēmisko sasniegumu pazemināšanās.

Nikotīna spilventiņiem pievienotais nikotīns var būt iegūts no tabakas augu ekstraktiem un saturēt kancerogēnus, kuru iedarbība ir saistīta ar barības vada

audzēju veidošanos. Nāvējoša nikotīna deva pieaugušam cilvēkam ir 30 līdz 60 miligrami, bet bērniem – 10 miligrami. Beztabas nikotīna spilventiņi kļūst par jaunu nikotīna lietošanas veidu un to unikālās farmakokinētikas, agresīvā mārketinga un brīdinājuma trūkuma dēļ rada nopietnu nejaušas pārdozēšanas risku, kaitējuma risku, kā arī nikotīna atkarības attīstīšanās risku, īpaši gados jaunām personām. Ieteicams ne tikai ierobežot nikotīna koncentrāciju beztabas nikotīna spilventiņos, bet arī nodrošināt plašāku informāciju par to ietekmi uz veselību, lai patērētāji varētu izdarīt apzinātu izvēli.

Analizējot domu, ka elektroniskās smēķēšanas ierīces vai nikotīna spilventiņi palīdz atstāt smēķēšanu, šos Produktus vajadzētu definēt kā receptu zāles vai arī aptiekā vai ārstniecības iestādē izsniegt tikai ar ārstniecības personas rekomendāciju. Tiek minēts, ka cigarešu smēķēšanai alternatīvās metodes palīdzot atstāt smēķēšanu, taču tirgotāji nemaz necenšas modelēt pakāpeniskas nikotīna devas samazināšanas stratēģiju un lietošanas pārtraukšanu, atbildību par to noveļot uz pašu indivīdu. Tādā gadījumā ir svarīgi, lai, pamatojoties uz pētījumiem, attiecīgus ierobežojumus noteiktu valsts. Pagaidām trūkst pētījumu, kas viestu skaidrību par atbilstošas alternatīvas nodrošināšanai smēķētājiem nepieciešamo nikotīna devu. Tomēr tai jābūt pēc iespējas mazākai, lai samazinātu atkarības veidošanās iespējamību, kā arī sirds un asinsvadu slimību attīstības risku.

15. Pieaicinātā persona – Pusaudžu un jauniešu psihoterapijas centra vadītājs Msc. Psych. Nils Konstantinovs – norāda, ka nikotīns var nodarīt kaitējumu pusaudža smadzenēm, kā arī izveidot pieradumu, tādēļ nepieciešams rast iespējas un līdzekļus, kā samazināt tā pieejamību pusaudžiem un palīdzēt tiem pusaudžiem, kuri jau uzsākuši nikotīnu saturošu Produktu lietošanu, atteikties no tiem.

Pusaudžu vecumposms neirobioloģisku un psihosociālu iemeslu dēļ ir saistīts ar paaugstinātu atkarību izraisošu vielu lietošanas risku un atkarīgas uzvedības risku. Arī vairums pieaugušo smēķētāju atkarību izraisošo vielu lietošanu ir uzsākuši pusaudžu vecumā. Visvairāk problemātiskos lietotājus ietekmē tas, ka attiecīgās vielas ir viegli pieejamas, kā arī citi vienaudži, sociālie riska faktori un katra pusaudža individuālie faktori. Atkarīgu uzvedību veido

dažādu psiholoģisko un sociālo ietekmju kopums, un tāpēc tikai viens izolēts aizliegums vienā sfērā nav uzskatāms par efektīvu prevencijas stratēģiju.

Pētījumos par atkarību izraisošu vielu lietošanu bērnu un pusaudžu vidū nikotīns tiek ierindots līdzās kofeīnam kā populārs un bieži lietots psihostimulants. Tam ir augsts psiholoģiskā un fizioloģiskā pieraduma veidošanas potenciāls. Pašreiz pētniecībā identificētie nikotīna produktus lietojošo pusaudžu riski ir saistāmi ar smadzeņu attīstības traucējumiem, kas var novest pie kognitīvo spēju pavājināšanās. Tāpat pusaudžiem ir konstatējama nikotīna uzņemšanas korelācija ar dažādiem mentālās veselības traucējumiem, piemēram, depresiju.

Latvijā joprojām aktuālākā problemātika ir saistīta ar tabakas izstrādājumu smēķēšanu. Veselībai bīstamāko smēķēšanas ietekmi rada nevis nikotīns pats par sevi, bet gan tabakas dūmi un pārējie ķīmiskie savienojumi, kas izdalās degšanas procesā. Nikotīns sintezētā formā tiek lietots kā smēķēšanas atmešanas vai risku mazināšanas līdzeklis, un aromāti nikotīnu saturošos produktus padara tos pievilcīgākus tiem cilvēkiem, kuri vēlas samazināt ar smēķēšanu saistītos riskus vai pavisam atnest smēķēšanu. Mēģinājumi atturēt pusaudžus no nikotīnu saturošu Produktu lietošanas ir jāsalāgo ar pastāvīgo tabakas smēķētāju, tostarp jauniešu, iespējām būtiski samazināt risku savai veselībai un dzīvībai.

Tā kā apstrīdētajā regulējumā ietvertie ierobežojumi neietekmē nelegālo tirgu, nav pamata prognozēt, ka aromatizēto elektronisko cigarešu izplatība pusaudžu vidū ievērojami samazināsies. Tāpat pastāv arī tāds risks, ka pilngadīgi elektronisko cigarešu lietotāji var atsākt tradicionālo cigarešu smēķēšanu vai iegādāties elektroniskās cigaretes nelegālajā tirgū. Elektronisko cigarešu iegāde nelegālajā tirgū sevišķi apdraud veselību, jo nav zināma ne to izcelsme, ne sastāvs.

16. Pieaicinātā persona – biedrības “OPEN Radošais Centrs” dibinātājs un vadītājs Edijs Klaišis – norāda, ka ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu un pielikumu noteiktie aromatizētāju lietošanas ierobežojumi nepalīdzēs samazināt Produktu pievilcību jauniešu vidū un nesamazinās iespējamību, ka jaunieši sāks tos lietot, jo nepilngadīgie vairumā gadījumu tos iegādājas nelegālajā tirgū. Apstrīdētais regulējums paplašinās ne tikai jauniešu, bet arī pieaugušo personu saskarsmi ar

nelegālo tirgu. Latvijā lielāka problēma ir tradicionālo cigarešu smēķēšana, tāpēc šādi ierobežojumi attiecībā uz mazāk kaitīgām alternatīvām nav saprātīgi.

Secinājumu daļa

17. Pieteikumu iesniedzējas lūdz Satversmes tiesu vērtēt vairāku Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma normu atbilstību vairākām Satversmes normām.

Ja apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība vairākām augstāka juridiska spēka tiesību normām, tad tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības vērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2023. gada 9. novembra sprieduma lietā Nr. 2022-17-01 17. punktu*).

17.1. Satversmes tiesai jāvērtē:

1) Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punkts un pielikums (turpmāk – pirmās apstrīdētās normas), kas no 2025. gada 1. janvāra aizliedz Produktiem pievienot aromatizētājus, izņemot tos, kas rada tabakas smaržu vai garšu;

2) Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punkts, ciktāl tas attiecas uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem, un 3. panta piektās daļas 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām (turpmāk – otrās apstrīdētās normas) un paredz aizliegumu no 2024. gada 1. augusta laist tirgū elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumus, kuru sastāvā ir konkrētas piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu;

3) Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta 5.¹ daļas 3. punkts (turpmāk – trešā apstrīdētā norma), kas no 2025. gada 1. janvāra aizliedz laist tirgū tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, kuros maksimālā nikotīna koncentrācija pārsniedz četrus miligramus uz gramu.

Secināms, ka viss apstrīdētais regulējums nosaka prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, kuras komersantiem ir jāievēro, lai Produktus varētu laist tirgū. Ievērojot lietas faktiskos apstākļus, Pieteikumu iesniedzēju sniegtos argumentus un nepieciešamību nodrošināt efektīvu, vispusīgu un objektīvu apstrīdētā regulējuma satversmības izvērtējumu, Satversmes tiesa visu šo tiesību normu satversmību vērtēs vienlaikus, atsevišķi norādot tos vērtējuma aspektus, kas

attiecas vienīgi uz apstrīdētajā regulējumā noteiktām prasībām, kas skar konkrētu Produktu sastāvu.

17.2. Pieteikumos lūgts vērtēt apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kā arī pirmo apstrīdēto normu un trešās apstrīdētās normas, kas nosaka prasības attiecībā uz viena Produktu veida – beztabakas nikotīna spilventiņu – atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Tā kā tiek apstrīdēta tiesību normu atbilstība vairākām Satversmes normām, Satversmes tiesai jānosaka arī secība, kādā šī atbilstība vērtējama.

Lietas pamatjautājums ir par to, vai apstrīdētajā regulējumā noteiktās prasības attiecībā uz Produktu sastāvu nesamērīgi neierobežo komersantu tiesības uz īpašumu. Savukārt pēc tam vērtējama aizlieguma beztabakas nikotīna spilventiņiem pievienot aromatizētājus, izņemot tos, kas rada tabakas smaržu un garšu, kā arī beztabakas nikotīna spilventiņiem noteiktās maksimālās nikotīna koncentrācijas – četri miligrami uz gramu – atbilstība tiesiskās vienlīdzības principam.

Līdz ar to Satversmes tiesa vispirms vērtēs apstrīdētā regulējuma atbilstību 105. panta pirmajiem trim teikumiem, bet pēc tam – pirmo apstrīdēto normu un trešās apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

18. Satversmes 105. panta pirmie trīs teikumi nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”

18.1. Ar “tiesībām uz īpašumu” Satversmes 105. panta izpratnē saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas. Arī personas ekonomiskās intereses, kas saistītas ar komercdarbības veikšanu un peļņas gūšanu no tās, var ietilpt Satversmes 105. panta tvērumā. Lai šādas ekonomiskās intereses tiktu atzītas par tiesību uz īpašumu objektu, tām jābūt saistītām ar konkrēta veida komercdarbību, kuru persona līdz šim veikusi (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2022-28-03 12. punktu un 2025. gada 30. jūnija sprieduma lietā Nr. 2024-23-01 8. punktu*). Tādējādi tiesības turpināt jau uzsāktu

komercdarbību un gūt peļņu no tās ietilpst Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertu tiesību uz īpašumu tvērumā.

No lietas materiāliem izriet, ka SIA “Pro Vape” komercdarbība ir saistīta ar tādu Produktu ražošanu un izplatīšanu, kuriem pievienoti aromatizētāji, kā arī tādu elektronisko smēķēšanas ierīču, tostarp elektronisko cigarešu, ražošanu un izplatīšanu, kuru šķidrums pievienotas konkrētas piedevas, kas atvieglo ieelpošanu un nikotīna uzņemšanu. Savukārt MASS Industry SIA komercdarbība ir saistīta ar tādu tabakas aizstājējproduktu, proti, nikotīna spilventiņu, izplatīšanu, kuriem pievienoti aromatizētāji un attiecībā uz kuriem nikotīna koncentrācija nebija regulēta. Tādējādi Pieteikumu iesniedzēju ekonomiskās intereses, kas saistītas ar noteikta veida komercdarbību – Produktu ražošanu un izplatīšanu –, ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā.

18.2. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka valsts iejaukšanās komercdarbībā, kuru persona līdz šim veikusi, ierobežo personas tiesības uz īpašumu (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 9. februāra sprieduma lietā Nr. 2020-33-01 26. un 27.2. punktu un 2024. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2023-09-0106 16. punktu*).

Ar apstrīdēto regulējumu ir noteiktas prasības attiecībā uz to Produktu sastāvu, kuru ražošana un izplatīšana ietilpst Pieteikumu iesniedzēju komercdarbībā.

Pieteikumu iesniedzējas norādījušas, ka to komercdarbība ir saistīta tikai ar tādu Produktu ražošanu un izplatīšanu, kuriem pievienoti aromatizētāji, jo bez aromatizētājiem šiem Produktiem nav ne garšas, ne smaržas. Tādējādi pēc pirmo apstrīdēto normu spēkā stāšanās abas Pieteikumu iesniedzējas vairs nevar netraucēti turpināt savu komercdarbību sev vēlamajā veidā, pievienojot to ražotajiem un izplatītajiem Produktiem aromatizētājus. Otrās apstrīdētās normas papildus ietekmē SIA “Pro Vape” komercdarbību, jo liedz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrums, tostarp elektroniskajām cigaretēm, pievienot arī konkrētas piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Savukārt trešā apstrīdētā norma papildus ietekmē MASS Industry SIA komercdarbību, jo līdz šim MASS Industry SIA izplatījusi tādas beztabakas nikotīna spilventiņus, kuros, ņemot vērā to, ka maksimāli pieļaujamā nikotīna koncentrācija nebija noteikta, tā pārsniegusi četrus miligramus uz gramu. Tātad apstrīdētais regulējums

iejaucas Pieteikumu iesniedzēju komercdarbībā, kuru tās līdz šim veikušas, un tādējādi ierobežo to tiesības uz īpašumu.

Līdz ar to pirmās apstrīdētās normas abām Pieteikumu iesniedzējām ierobežo Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos ietvertās tiesības uz īpašumu. Otrās apstrīdētās normas papildus ierobežo SIA “Pro Vape”, bet trešā apstrīdētā norma – MASS Industry SIA tiesības uz īpašumu.

19. Noskaidrojot, vai personas tiesību uz īpašumu ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai vispirms jāpārbauda, vai tas ir noteikts ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu, tostarp ievērojot labas likumdošanas principu (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 21. marta sprieduma lietā Nr. 2022-06-03 19. punktu*).

Grozījumus, ar kuriem apstrīdētais regulējums ietverts Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā, Saeima pieņēmusi 2024. gada 11. janvārī, tie izsludināti 2024. gada 25. janvārī oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 18 un stājās spēkā 2024. gada 2. februārī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētais regulējums izsludināts Satversmē noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Apstrīdētais regulējums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

19.1. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka apstrīdētais regulējums pieņemts, pārkāpjot labas likumdošanas principu. Likumdevējs nav pienācīgi vērtējis visus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma regulētās nozares pārstāvju priekšlikumus un piedāvātās plānotā tiesiskā regulējuma alternatīvas. Tāpat likumdevējs nav pamatojis apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma nepieciešamību ar izskaidrojošiem pētījumiem.

Saeima norāda, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, ir apzinājis Latvijas situāciju un sabiedrības nostāju, pieejamos pētījumus, ekspertu atzinumus un citu valstu praksi. Likumdevējs ir vērtējis arī alternatīvas iespējas un risinājumus saudzīgas pārejas nodrošināšanai, detalizēti diskutējot par visiem iesniegtajiem priekšlikumiem un nodrošinot ieinteresēto institūciju un personu

līdzdalību un viedokļu uzklauššanu Saeimas Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs.

Atbilstoši labas likumdošanas principam demokrātiskā tiesiskā valstī ir jānodrošina, ka tiesiskā regulējuma izstrādes procesā tiek pēc iespējas apzināti visu ieinteresēto personu viedokļi un tieši vai pastarpināti uzklaušāti iebildumi pret izstrādājamo tiesisko regulējumu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. punktu un 2022. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 2021-24-03 24.1. punktu*).

No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka 2020. gada 18. jūnijā deviņi 13. Saeimas deputāti Saeimai iesniedza likumprojektu Nr. 738/Lp13 “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā”. Tā izskatīšanas gaitā Atbildīgā komisija nolēma izstrādāt savu, alternatīvu likumprojektu Nr. 867/Lp13 “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā” (turpmāk – Grozījumu likumprojekts Nr. 867/Lp13). 14. Saeima pārņēma Grozījumu likumprojekta Nr. 867/Lp13 izskatīšanu, un tas tika reģistrēts kā likumprojekts Nr. 48/Lp14 (turpmāk – Grozījumu likumprojekts Nr. 48/Lp14).

Grozījumu likumprojektu Nr. 867/Lp13 un Nr. 48/Lp14, tostarp apstrīdētā regulējuma, pieņemšanas gaitā savu viedokli pauda Saeimas deputāti, Veselības ministrijas, Finanšu ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Veselības inspekcijas, Slimību un profilakses kontroles centra, Zāļu valsts aģentūras, Valsts ieņēmumu dienesta, Valsts policijas, Latvijas Darba devēju konfederācijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Tirdzniecības asociācijas, Biofarmaceutisko zāļu ražotāju asociācijas, VSIA “Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs”, Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas Bērnu psihiatrijas klīnikas, Latvijas sabiedrības veselības asociācijas un Latvijas Ārstu biedrības pārstāvji. Tāpat viedokli par plānoto tiesisko regulējumu sniedza nozares pārstāvji, piemēram, biedrība “BEZDŪMU NOZARES ASOCIĀCIJA”, biedrība “Tradicionālo un bezdūmu tabakas izstrādājumu apvienība” un biedrība “Beztabakas Produktu asociācija”. Nozares pārstāvju iebildumi un priekšlikumi attiecībā uz plānoto regulējumu tika uzklaušāti vairākās Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs (*sk., piemēram, Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas*

Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 18. maija, 2021. gada 14. septembra un 2022. gada 8. februāra sēžu audioierakstus, kā arī Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija, 2023. gada 23. un 24. maija sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv). Tādējādi Grozījumu likumprojektu Nr. 867/Lp13 un Nr. 48/Lp14, tostarp apstrīdētā regulējuma, apspriešanā piedalījās un tika uzklausīti gan deputāti, gan atbildīgās institūcijas un eksperti, gan arī Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma regulētās nozares pārstāvji.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā regulējuma izstrādes process kopumā liecina par to, ka likumdevējs ir apzinājis konkrēto situāciju kontekstā ar nepieciešamību noteikt prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, ir nodrošinājis pienācīgas diskusijas un iespējas izteikties par priekšlikumiem attiecībā uz apstrīdētā regulējuma redakcijām, kā arī uzklausījis un vērtējis alternatīvus priekšlikumus. Savukārt Pieteikumu iesniedzēju apgalvojumu, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, nav pamatojis tajā noteikto ierobežojumu nepieciešamību, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot pamattiesību ierobežojumu atbilstību samērīguma principam.

19.2. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka labas likumdošanas princips ir pārkāpts, jo pielikums ar atļauto aromatizētāju sarakstu tika iesniegts tikai Grozījumu likumprojekta Nr. 48/Lp14 trešajam lasījumam un iespēja par to diskutēt bijusi tikai vienu reizi. Tāpat likumdevējs nav pienācīgi pamatojis to, kāpēc pielikumā ietvertais atļauto aromatizētāju saraksts tika pārņemts no Nīderlandes nacionālā regulējuma.

Tas, ka Atbildīgās komisijas priekšlikums par pielikumu, kurā iekļauts atļauto aromatizētāju saraksts, tika iesniegts pirms Grozījumu likumprojekta Nr. 48/Lp14 izskatīšanas trešajā lasījumā, pats par sevi nenozīmē, ka likums, kurā šis priekšlikums iestrādāts, nebūtu pieņemts atbilstošā kārtībā. Saskaņā ar Saeimas kārtības rulli likumprojekta izskatīšanas gaitā attiecīgu pantu, tā daļu vai grozījumus tiesību normā var iekļaut gan otrajā, gan trešajā lasījumā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 18.1. punktu un 2019. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 31.2. punktu*).

No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka jau Grozījumu likumprojekta Nr. 867/Lp13 otrajam lasījumam tika iesniegts priekšlikums papildināt Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumu ar normu, kas aizlieltu jebkādu aromatizētāju pievienošanu Produktiem. Par minēto priekšlikumu tika diskutēts vairākās Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs. Pirms Grozījumu likumprojekta Nr. 48/Lp14 izskatīšanas trešajā lasījumā Atbildīgās komisijas 2023. gada 23. un 24. maija sēdēs tika vērtēti priekšlikumi Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktā kā izņēmumus no aromatizētāju aizlieguma noteikt mentola un tabakas aromātus (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 23. marta un 6. aprīļa, kā arī Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija un 2023. gada 23. un 24. maija sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*).

Atbildīgās komisijas 2023. gada 23. maija un 24. maija sēdēs apspriests jautājums par atļauto aromatizētāju saraksta izveidi uzskatāms par turpinājumu jau 13. Saeimas Atbildīgās komisijas sēdēs aizsāktajai diskusijai par aromatizētāju aizliegumu. Šajās sēdēs piedalījušies arī Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma regulētās nozares pārstāvji. Tādējādi secināms: lai gan priekšlikums par pielikumu, kurā iekļauts atļauto aromatizētāju saraksts, tika iesniegts tikai pirms Grozījumu likumprojekta Nr. 48/Lp14 izskatīšanas trešajā lasījumā, nav gūstams apstiprinājums tam, ka pielikuma pieņemšanā būtu pārkāpts labas likumdošanas princips. Savukārt Pieteikumu iesniedzēju argumentus par to, ka likumdevējs nav pienācīgi pamatojis nepieciešamību pārņemt atļauto aromatizētāju sarakstu no Nīderlandes nacionālā regulējuma, Satversmes tiesa pārbaudīs, vērtējot pirmajās apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam.

Pieteikuma iesniedzēja MASS Industry SIA norāda, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto regulējumu, nav ņēmis vērā to, ka Direktīva 2014/40/ES neliedz Produktiem pievienot aromatizētājus un nav attiecināma uz beztabakas nikotīna spilventiņiem. Turklāt likumdevējs nav pienācīgi apsvēris pirmo apstrīdēto normu un trešās apstrīdētās normas atbilstību LESD 34. pantam. Minētie MASS Industry SIA apsvērumi, kā arī argumenti par to, ka pirmās apstrīdētās normas un trešā apstrīdētā norma nav saskaņotas ar citām tiesību sistēmā jau esošām normām un nav pamatots pārejas periods līdz pirmo un otro

apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīdī, ir saistīti ar ierobežojumu tiesiskuma izvērtējumu pēc būtības. Satversmes tiesa uzskata, ka minētos argumentus ir lietderīgi pārbaudīt, vērtējot apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību samērīguma principam.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

20. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 14. punktu*).

Saeima norāda, ka ar apstrīdēto regulējumu noteiktie Produktu sastāva ierobežojumi ir vērsti uz to, lai aizsargātu cilvēku tiesības uz veselību, un ir saistīti arī ar sabiedrības labklājības aizsardzības interesēm. Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojumu leģitīmais mērķis ir bērnu un jauniešu aizsardzība no piekļuves nikotīnu saturošiem produktiem.

20.1. Saskaņā ar Satversmes 111. pantu valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 111. panta izriet valsts pienākums ievērot, aizsargāt un nodrošināt personas tiesības uz veselību. Pirmkārt, pienākums ievērot tiesības uz veselību nozīmē to, ka valstij ir jāatturas no iejaukšanās personas tiesībās un brīvībās, tātad jāatturas arī no tādām darbībām, kas ierobežo katras personas iespējas pašai rūpēties par savas veselības aizsardzību. Otrkārt, pienākums aizsargāt tiesības uz veselību nozīmē, ka valstij ir jāaizsargā persona no citu privātpersonu iejaukšanās tās pamattiesību īstenošanā. Treškārt, pienākums nodrošināt tiesības uz veselību nozīmē, ka valstij, gādājot par to, lai persona varētu īstenot savas tiesības uz veselību, ir jāveic atbilstoši pasākumi (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2022-28-03 14.1. punktu*).

Saskaņā ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 2. panta pirmo daļu šā likuma mērķis ir aizsargāt sabiedrības veselību, tostarp cilvēku tiesības dzīvot tīrā un labvēlīgā, ar smēķēšanai paredzētu tabakas izstrādājumu un augu

smēķēšanas produktu dūmiem, kā arī ar elektronisko smēķēšanas ierīču tvaiku nepiesārņotā vidē. Arī Grozījumu mērķis ir sabiedrības, īpaši bērnu un gados jaunu personu, veselības aizsardzība, nosakot stingrāku regulējumu attiecībā uz nikotīnu saturošiem izstrādājumiem un tādējādi mazinot to pieejamību un pievilcīgumu bērnu un gados jaunu patērētāju vidū (*sk. likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)" paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejams: saeima.lv*).

Nikotīns ir viena no spēcīgākajām pasaulē zināmajām atkarību izraisošajām vielām, kas rada nopietnus veselības riskus. Autoritatīvos pētījumos ir norādīts, ka nikotīns kā fizioloģisko un psiholoģisko atkarību raisoša viela iedarbojas uz smadzenēm vienlīdz ātri kā heroīns, kokaīns un marihuāna. Tāpat kā kokaīns nikotīns lielākajā daļā gadījumu izraisa spēcīgu atkarību, kas rada nepieciešamību pēc aizvien lielākas devas, lai sajustu to pašu iedarbību (*sk. Nutt D., King L. A., Saulsbury W. et al. Development of a Rational Scale to Assess the Harm of Drugs of Potential Misuse. The Lancet, 2007, Vol. 369, Issue 9566, p. 2. Pieejams: scispace.com*). Nikotīns negatīvi iedarbojas uz sirds un asinsvadu, elpošanas, kā arī nieru un reproduktīvo sistēmu, izraisot dažāda veida saslimšanas. Tāpat nikotīns kavē imūnsistēmas darbību, palielinot uzņēmību pret infekcijām un iekaisuma procesiem, kā arī veicina audzēju attīstību organismā (*sk.: Nikotīns un nikotīna saindēšanās simptomi. Slimību un profilakses kontroles centrs, 2020. Pieejams: spkc.gov.lv; Mishra A., Chaturvedi P., Datta S. et al. Harmful Effects of Nicotine. Indian Journal of Medical and Paediatric Oncology, 2015, Vol. 36, Issue 2. Pieejams: pmc.ncbi.nlm.nih.gov*).

Pusaudžiem salīdzinājumā ar pieaugušām personām pietiek ar mazāku nikotīna daudzumu un īsāku laika periodu, lai izveidotos nikotīna atkarība. Nikotīnu saturošu izstrādājumu lietošana jaunībā rada ilgtermiņa strukturālas un funkcionālas izmaiņas smadzenēs, ieskaitot atmiņas traucējumus (*sk.: Nikotīns un nikotīna saindēšanās simptomi. Slimību un profilakses kontroles centrs, 2020. Pieejams: spkc.gov.lv; Dwyer J. B., McQuown S. C., Leslie F. M. The Dynamic Effects of Nicotine on the Developing Brain. Pharmacology & Therapeutics, 2009, Vol. 122, Issue 2. Pieejams: pmc.ncbi.nlm.nih.gov*). Pieaicinātā persona Mg. Pshyc. Nils Konstantinovs norāda, ka pusaudžiem nikotīna uzņemšana korelē

arī ar dažādiem mentālās veselības traucējumiem (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 146. un 147. lp.*). Savukārt pieaicinātā persona ārste narkoloģe Dr. Ilze Maksima norāda, ka nikotīna lietošana mazina arī pusaudžu spēju tikt galā ar stresa situācijām un būt adaptīviem (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 85. lp.*).

No Slimību profilakses un kontroles centra veiktā pētījuma “Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums, 2022” izriet, ka Latvijā kopš 2020. gada ir novērojams elektronisko cigarešu – kas ir viens no elektronisko smēķēšanas ierīču veidiem – smēķētāju īpatsvara pieaugums no 1,3 līdz 8,2 procentiem to iedzīvotāju vidū, kuri tās smēķē regulāri. Slimību un profilakses kontroles centra pētījuma “Latvijas skolēnu veselības paradumu pētījums. 2022./2023: mācību gada aptaujas rezultāti un tendences” attiecas uz elektronisko cigarešu lietošanas izplatību 11, 13 un 15 gadus vecu skolēnu vidū, un šā pētījuma dati liecina, ka savas dzīves laikā vismaz vienu elektronisko cigareti ir izsmēķējuši kopumā 26,5 procenti skolēnu, savukārt pēdējo 30 dienu laikā – vismaz 14,2 procenti skolēnu. Salīdzinājumā ar 2018. gada datiem par elektronisko cigarešu lietošanas izplatību pēdējā mēneša laikā ir konstatējams izteikts kāpums, turklāt tieši 13 un 15 gadus vecu meiteņu vidū. Proti, 13 gadus vecu meiteņu vidū šis īpatsvars pieaudzis no sešiem līdz 14 procentiem, bet 15 gadu vecu meiteņu vidū – no 14 līdz 31 procentam. Atbilstoši Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra 2024. gada pētījuma “Tabaku un nikotīnu saturošu produktu lietošana, attieksme pret alternatīvajiem bezdūmu nikotīna produktiem” datiem elektronisko cigarešu smēķēšana visvairāk ir izplatīta tieši vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem, kur tās katru dienu lietoja 41 procents aptaujāto smēķētāju (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 42.–47. lp.*).

Slimību profilakses un kontroles centrs norāda, ka Latvijā elektronisko cigarešu smēķēšanas izplatības pieaugums kopš 2020. gada ir bijis ievērojami straujāks nekā citās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Saskaņā ar Eurobarometra datiem 2023. gadā Latvijā elektronisko cigarešu smēķētāju īpatsvars vecuma grupā no 15 gadiem bija astoņi procenti aptaujāto, bet Eiropas Savienības dalībvalstu vidējais rādītājs bija trīs procenti. Latvijā kopš 2020. gada elektronisko cigarešu smēķētāju īpatsvars palielinājies par sešiem procentpunktiem, bet Eiropas Savienības dalībvalstīs – vidēji par vienu procentpunktu. Atbilstoši Eurobarometra pētījuma datiem 2023. gadā Latvijā no visām Eiropas Savienības dalībvalstīm bijis

augstākais to iedzīvotāju īpatsvars, kuri regulāri smēķēt sākuši tieši ar elektroniskajām cigaretēm, proti, 10 procenti, savukārt vidējais rādītājs Eiropas Savienības dalībvalstīs bija trīs procenti. Latvijā kopš 2020. gada šis rādītājs ir palielinājies par astoņiem procentpunktiem (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 45.–46. lp.*).

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 1. panta 30.¹ punktā ietvertā aizstājējproduktu definīcija aptver šobrīd tirgū esošos beztabakas nikotīna spilventiņus un citus tabakas aizstājējproduktus, kas vēl varētu ienākt tirgū (*sk. likumprojekta “Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrums aprites likumā (48/Lp14)” paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejams: saeima.lv*). Slimību profilakses un kontroles centrs, pamatojoties uz Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra 2024. gada pētījumu “Tabaku un nikotīna saturošu produktu lietošana, attieksme pret alternatīvajiem bezdūmu nikotīna produktiem”, norāda, ka salīdzinājumā ar 2022. gadu par pieciem procentpunktiem ir palielinājies arī beztabakas nikotīna spilventiņu lietojušo iedzīvotāju īpatsvars to iedzīvotāju vidū, kuri šo produktu lietojuši vismaz vienu reizi. Savukārt no Slimību profilakses un kontroles centra 2022. gada pētījuma “Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījums” izriet, ka augstākais beztabakas nikotīna spilventiņu lietotāju īpatsvars vērojams 15 līdz 24 gadus vecu jauniešu vidū – starp sievietēm 5,3 procenti, bet vīriešiem 17,6 procenti (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 51. lp.*).

Tādējādi no pētījumiem izriet, ka kopumā Produktu patēriņš iedzīvotāju, tostarp bērnu un jauniešu, vidū ir pieaudzis, turklāt, neraugoties uz aizliegumu jauniešiem līdz 18 gadu vecumam iegādāties Produktus, daudzi jaunieši tos ir izmēģinājuši vai lietojuši. To pašu apliecina arī Valsts policijas norādītais, ka 2024. gadā 383 preventīvo reidu laikā izglītības iestādēs skolēniem tika izņemti 304 tabakas aizstājējprodukti, 198 uzpildes tvertnes šķidrums un 405 elektroniskās smēķēšanas ierīces (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 167. lp.*).

No Konvencijas 5. panta 2. punkta “b” apakšpunkta izriet, ka dalībvalstis atbilstoši savām iespējām pieņem un ievieš efektīvus pasākumus nikotīna atkarības mazināšanai. Dalībvalstis tiek aicinātas šos pasākumus ieviest arī attiecībā uz elektroniskajām smēķēšanas ierīcēm (*sk.: Conference of the Parties to the World*

Health Organization Framework Convention on Tobacco Control, sixth session, Moscow, Russian Federation, 13–18 October, 2014, Conference of the Parties to the World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control, seventh session, Delhi, India, 7–12 November, 2016. Pieejami: who.int). Pasaules Veselības organizācija vērsusi valstu uzmanību uz strauji pieaugošo elektronisko cigarešu patēriņu, īpaši bērnu un jauniešu vidū, kā arī norādījusi, ka elektronisko cigarešu lietošana jauniešiem līdz pat trim reizēm palielina iespēju, ka viņi nākotnē pāries uz tradicionālo cigarešu smēķēšanu (*sk.: Tobacco and Nicotine Industry Tactics Addict Youth for Life. World Health Organization, 2024. Pieejams: who.int*). Pētījumi liecina, ka tieši aromatizētājiem ir būtiska ietekme uz elektronisko cigarešu lietošanas pievilcīgumu. Aromatizētāju pievienošana nikotīnu saturošiem produktiem jo īpaši veicina bērnu un jauniešu piesaisti šo produktu pamēģināšanai un regulāras lietošanas uzsākšanai (*sk.: Flavour Accessories in Tobacco Products Enhance Attractiveness and Appeal. World Health Organization, 2025, p. 1. Pieejams: who.int*). Pasaules Veselības organizācija 2023. gadā publicēja ziņojumu, kurā aicināja valstis ierobežot elektronisko cigarešu smēķēšanas uzsākšanu un ieviest visaptverošu pieeju tabakas kontrolei. Valstis, kurās atļauta elektronisko cigarešu izplatīšana komerciālos nolūkos, tika aicinātas nekavējoties rīkoties un noteikt stingru regulējumu, lai mazinātu elektronisko cigarešu pievilcību jauniešiem un to radīto kaitējumu sabiedrībai. Lai sasniegtu šo mērķi, Pasaules Veselības organizācija aicināja dalībvalstis aizliegt aromatizētāju pievienošanu šiem produktiem (*sk.: WHO Report on the Global Tobacco Epidemic. World Health Organization, 2023, p. 96; Report on the Scientific Basis of Tobacco Product Regulation: Ninth Report of a WHO Study Group. Geneva: World Health Organization, 2023, p. 26. Pieejams: iris.who.int*).

20.2. Likumdevējs, pamatojot pirmo apstrīdēto normu nepieciešamību, norāda, ka, ierobežojot aromatizētāju pievienošanu, tiks mazināta Produkta pievilcība gados jaunu patērētāju, kā arī nesmēķētāju vidū un veicināta sabiedrības mazaizsargātāko grupu, tostarp pusaudžu un jauniešu, pasargāšana no to lietošanas uzsākšanas, kā arī tiks novērsti atkarību veidošanās riski. Vienlaikus, atļaujot tikai tādus aromatizētājus, kas rada tabakas garšu vai smaržu, tiks nodrošināts tas, ka tiem, kuri smēķē jau ilgstoši, kuri nevēlas vai nespēj atmest smēķēšanu, kā arī tiem,

kuri šobrīd smēķē elektroniskās cigaretes vai lieto tabakas aizstājējproduktus, būs iespēja pāriet no tabaku saturošu produktu lietošanas uz tādu produktu lietošanu, kuri satur nikotīnu, vai arī turpināt lietot nikotīnu saturošus produktus. Tādus pašus ierobežojumus aromatizētāju izmantošanai, kādi attiecas uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem, ir nepieciešams attiecināt arī uz tabakas aizstājējproduktiem, lai mazinātu arī tabakas aizstājējproduktu pievilcību nesmēķētāju, pusaudžu un jauniešu vidū (*sk. likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)" paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejams: saeima.lv*).

Tabakas aprites likuma 3. panta piektās daļas 3. punktā jau pirms Grozījumu pieņemšanas bija noteikts aizliegums laist tirgū smēķēšanai paredzētus tabakas izstrādājumus, ja to sastāvā ir piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Atbilstoši Direktīvas 2014/40/ES 20. panta 3. punkta "c" apakšpunktā noteiktajai pieejai šāds pats aizliegums jau pirms Grozījumu pieņemšanas ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punktu tika noteikts arī attiecībā uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienojamām piedevām. Balstoties uz jaunākajiem pētījumiem par to, ka mentola, tā analogu un geraniola pievienošana tabakas izstrādājumiem atvieglo ieelpošanu un nikotīna uzņemšanu, likumdevējs noteica aizliegumu gan smēķēšanai paredzētajiem izstrādājumiem, gan arī elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienot šīs konkrētās piedevas.

Konkrētu piedevu noteikšanas nepieciešamību likumdevējs pamatojis arī ar nepieciešamību nodrošināt Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā noteikto prasību ievērošanu un atvieglot ierobežojumu uzraudzību un kontroli (*sk. likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)" paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejams: saeima.lv*). Pieaicinātā persona ārste narkoloģe Dr. Ilze Maksima norāda, ka mentols padara toksiskās vielas aerosolu vieglāk ieelpojamu, tādējādi ļaujot uzņemt vairāk nikotīna, savukārt Veselības inspekcija norāda, ka šādas pašas īpašības piemīt arī geraniolam (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 85., 125.–128. lp.*).

Attiecībā uz beztabakas nikotīna spilventiņiem Pasaules Veselības organizācija norādījusi, ka tie ir jauns produkts, kas strauji iekaro tirgu, un vērsusi uzmanību uz to, ka tie ir kaitīgi veselībai, taču trūkst zinātnisku datu un pētījumu par šā produkta ilgtermiņa ietekmi uz veselību (*sk.: Report on the Scientific Basis of Tobacco Product Regulation: Ninth Report of a WHO Study Group. Geneva: World Health Organization, 2023, pp. 61, 62. Pieejams: iris.who.int*). No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka likumdevējs, nosakot sastāva ierobežojumus beztabakas nikotīna spilventiņiem, ir apzinājies to patēriņa pieaugumu iedzīvotāju, tostarp bērnu un jauniešu, vidū, kā arī to ietekmi uz veselību un nepieciešamību arī šim produktam noteikt stingrus ierobežojumus. Ņemot vērā to, ka trūkst pētījumu par beztabakas nikotīna spilventiņu ilgtermiņa ietekmi uz veselību, likumdevējs trešajā apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu, proti, maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju, noteicis, rīkojoties piesardzības principa ietvaros.

Piesardzības princips demokrātiskā tiesiskā valstī nozīmē to, ka nav jāgaida līdz brīdim, kad reāls kaitējums jau ir faktiski nodarīts. Pietiek ar pamatotām aizdomām par šāda kaitējuma iespējamību, lai valsts jau laikus veiktu efektīvus un samērīgus pasākumus nolūkā nepieļaut kaitējuma iestāšanos (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 16.1. punktu*). Arī Eiropas Savienības Tiesa savā judikatūrā ir norādījusi: no piesardzības principa izriet, ka tad, ja pastāv neskaidrība par cilvēku veselības riska esību vai apmēru, aizsargpasākumus var veikt, negaidot, kamēr šā riska esība un smagums tiks skaidri pierādīti (*sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā C-151/17 "Swedish Match" 38. punktu*).

20.3. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka indivīda un sabiedrības veselība ir vērtība, kurai ir neapšaubāma nozīme sabiedrības labklājības nodrošināšanā (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 30. jūnija sprieduma lietā Nr. 2024-23-01 10. punktu*). Attiecībā uz cilvēku veselības aizsardzību ir saprotams, ka likumdevējs rūpējies par visas sabiedrības, jo īpaši bērnu un jauniešu, fizisko un mentālo veselību, pasargājot to no nikotīna atkarības rašanās riskiem. Savukārt sabiedrības labklājība ir vērtējama ne tikai no finansiālās, bet arī no vispārcilvēciskās perspektīvas. Proti, līdztekus materiālās labklājības aspektiem jēdziens "sabiedrības labklājība" ietver arī nemateriālus aspektus, kas

nepieciešami harmoniskai sabiedrības funkcionēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 17. punktu*). Aplūkojamā jautājumā sabiedrības labklājība un citu cilvēku tiesību uz veselību aizsardzība ir savstarpēji saistītas tiesības un intereses, kuras daļēji pārklājas un nav aplūkojamas atrauti citas no citas. To apliecina Satversmes ievadā ietvertais pienākums ikvienam rūpēties par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi, citstarp arī pret nākamajām paaudzēm.

Apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir aizsargāt sabiedrības, jo īpaši bērnu un jauniešu, veselību un novērst iespējamus nikotīna atkarības veidošanās riskus. Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir atzīstams par vienu no līdzekļiem, kas izmantojami citu cilvēku tiesību aizsardzībai. Sabiedrības locekļu veselība ir valstiski nozīmīgs jautājums, tādēļ atzīstams, ka attiecīgais ierobežojums kalpo arī tādām leģitīmam mērķim kā sabiedrības labklājības aizsardzība.

Tātad apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības labklājība.

21. Vērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmos mērķus. Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētais regulējums, kas ļauj tirgū laist tikai tādus Produktus, kas atbilst noteiktām prasībām attiecībā uz to sastāvu, ir piemērots citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzībai.

21.1. Pirmās apstrīdētās normas nodrošina to, ka Produktiem netiek pievienoti aromatizētāji, izņemot tos, kuri rada tabakas smaržu vai garšu. Otrās apstrīdētās normas nodrošina to, ka elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrums, tostarp elektroniskajām cigaretēm, netiek pievienotas konkrētas piedevas, proti, mentols, tā analogi un geraniols, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Savukārt trešā apstrīdētā norma nodrošina to, ka beztabakas nikotīna spilventiņos maksimālā nikotīna koncentrācija nepārsniedz četrus miligramus uz gramu.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi nav piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai. Proti, likumdevēja nolūks ir mazināt Produktu pievilcību tieši bērnu un jauniešu vidū, taču apstrīdētais regulējums

attiecas tikai uz pilngadīgām personām paredzētiem Produktiem, kurus nepilngadīgām personām iegādāties ir aizliegts. Savukārt Saeima norāda, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai, jo tie samazina Produktu pievilcību un patēriņu ne tikai bērnu un jauniešu vidū, bet visā sabiedrībā.

21.1.1. Attiecībā uz aromatizētāju pievienošanu nikotīnu saturošiem produktiem Pasaules Veselības organizācija norādījusi, ka tas ir stratēģisks veids, kā šos produktus padarīt pievilcīgākus patērētājiem, it sevišķi jauniešiem, un veicināt nikotīna atkarību (*sk.: The Role of Flavours in Increasing the Appeal of Tobacco, Nicotine and Related Products. World Health Organization, 2025, p. 3. Pieejams: who.int*). Aizliegums nikotīnu saturošiem Produktiem pievienot aromatizētājus ir uzskatāms par efektīvu līdzekli sabiedrības veselības aizsardzībai (*sk.: Lietzmann J., Moulac M. Novel Tobacco and Nicotine Products and Their Effects on Health: HWG Workshop Proceedings. Luxemburg: European Parliament, 2023, p. 22. Pieejams: europarl.europa.eu*). Aromatizētāji, kas rada tabakas smaržu vai garšu, patērētājiem šķiet mazāk pievilcīgi nekā aromatizētāji ar augļu, ogu, desertu, saldumu vai citu patīkamu garšu vai smaržu.

Izstrādājot atļauto tabakas aromatizētāju sarakstu, likumdevējs ir apzinājis citu valstu, tajā skaitā Igaunijas, Lietuvas, Dānijas, Ungārijas un Nīderlandes, praksi (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 23. maija sēdes audioierakstu un likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)" paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejami: saeima.lv*). Atļauto tabakas aromatizētāju sarakstu likumdevējs izstrādājis, balstoties uz Nīderlandes nacionālo regulējumu un ņemot vērā to, ka tieši Nīderlandes Veselības un vides institūts ir veicis izpēti un izstrādājis to aromatizētāju sarakstu, kuri rada tabakas smaržu vai garšu. Šis saraksts tiek izmantots arī citu valstu praksē noteikto ierobežojumu uzraudzībai un kontrolei (*sk. likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)" paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejams: saeima.lv*). Tādējādi likumdevējs atļauto tabakas aromatizētāju sarakstu

ir pieņēmis, izvērtējot Nīderlandes Veselības un vides institūta izpētes materiālus un uz to pamata izstrādāto Nīderlandes nacionālo regulējumu.

Turklāt apstrīdētā regulējuma pieņemšanas gaitā Veselības ministrija, Veselības inspekcija, kā arī ārstniecības personas, atsaucoties uz pētījumiem, norādījušas uz to, ka mentolam piemīt ne tikai raksturīgais aromāts, bet arī tādas īpašības, kas atvieglo ieelpošanu un nikotīna uzņemšanu. Minētās par sabiedrības veselību atbildīgās institūcijas norāda, ka šādas īpašības piemīt arī geraniolam (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 27. aprīļa sēdes audioierakstu un Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 23. maija sēdes audioierakstu. Pieejami: saeima.lv; lietas materiālu 2. sēj 109., 126.–128. lp.*).

Tādējādi likumdevēja noteiktais Produktos atļauto aromatizētāju saraksts, kā arī aizliegums elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem pievienot konkrētas piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, ir balstīts uz pētījumiem par Produktu pievilcības mazināšanu patērētāju, jo īpaši bērnu un jauniešu, vidū.

21.1.2. Attiecībā uz nikotīna daudzumu beztabakas nikotīna spilventiņos Pasaules Veselības organizācija aicina dalībvalstis noteikt tajos maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju, lai tādējādi mazinātu atkarības veidošanās riskus un veselībai nodarīto kaitējumu (*sk.: Report on the Scientific Basis of Tobacco Product Regulation: Ninth Report of a WHO Study Group. Geneva: World Health Organization, 2023, p. 81. Pieejams: iris.who.int*). Vācijas Federālā riska novērtēšanas institūta 2021. gada 20. septembra izvērtējumā norādīts, ka beztabakas nikotīna spilventiņi ar sešu miligramu nikotīna saturu izraisa sirdsdarbības ritma paātrināšanos par 10 sitieniem minūtē. Šajā izvērtējumā norādīts arī uz nikotīna spilventiņu lietotāju riska grupām, proti, bērniem, pusaudžiem, nesmēķētājiem, grūtniecēm, sievietēm, kas baro bērnu ar krūti, kā arī cilvēkiem ar sirds un asinsvadu slimībām. Beztabakas nikotīna spilventiņi ar augstu nikotīna koncentrāciju var radīt to lietotājiem saindēšanās riskus (*sk.: Preliminary Health Risk Assessment of Nicotine Pouches. The German Federal Institute for Risk Assessment, 2021, pp. 2, 8. Pieejams: bfr.bund.de*). Veselības inspekcija norāda, ka cilvēkiem, kas nesmēķē nemaz vai smēķē neregulāri, sākot lietot beztabakas nikotīna spilventiņus, ir palielināts risks saindēties ar nikotīnu. Savukārt bērniem nikotīna saindēšanās risks ir vislielākais

un pat aptuveni 10 miligramu nikotīna deva var izrādīties letāla (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 131. lp.*).

Veselības ministrija Atbildīgās komisijas 2022. gada 10. maija sēdē norādīja, ka maksimālā nikotīna koncentrācija ir noteikta tikai dažās valstīs, un atsaucās uz Somiju kā labās prakses piemēru – tur tobrīd beztabakas nikotīna spilventiņi ar nikotīna koncentrāciju virs četriem miligramiem tika uzskatīti par recepšu medikamentiem. Arī Veselības ministrija šajā Atbildīgās komisijas sēdē norādīja, ka trešajā apstrīdētajā normā ietvertais regulējums par maksimālo nikotīna koncentrāciju – četri miligrami uz gramu – ir vērsts uz iespējami augstāku veselības aizsardzības līmeni un saindēšanās risku novēršanu (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv*).

Ņemot vērā to, ka trūkst pētījumu par drošu maksimālo nikotīna devu beztabakas nikotīna spilventiņos to lietošanai ilgtermiņā, kā arī par šā produkta ilgtermiņa ietekmi uz veselību, likumdevējs trešajā apstrīdētajā normā paredzēto maksimālo nikotīna koncentrāciju – četri miligrami uz gramu – noteicis, balstoties uz pētījumiem par nikotīnu saturošām zālēm, kuru lietošanas mērķis gan ir cits, bet ar kurām nikotīns tiek uzņemts apmēram tādā pašā veidā. Zāļu kompānijas veiktā pētījuma par zāļu atkarības veidošanos dati liecina, ka nikotīna aizstājterapijas līdzekļiem ar nikotīna koncentrāciju līdz četriem miligramiem ir salīdzinoši zems atkarības veidošanās potenciāls (*sk. Veselības ministrijas 2020. gada 15. decembra vēstuli Nr. 0.1-11.1/6637 Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai. Pieejama: saeima.lv*). Tādējādi likumdevējs, pieņemot trešo apstrīdēto normu, ir noteicis tādu maksimālo nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņā, kas atzīstama par iespējami mazāk kaitīgu un vērsta uz leģitīmo mērķu sasniegšanu.

21.1.3. No likumdošanas materiāliem izriet, ka pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas likumdevēja rīcībā bija dati, kas liecina, ka mūsdienās aptuveni 90 procenti nikotīna atkarīgo par tādiem kļuvuši, vēl būdami nepilngadīgi. Ārstniecības personu biedrības un asociācijas norādījušas, ka elektroniskās cigaretes un beztabakas nikotīna spilventiņi ir uzskatāmi par “ieejas vārtiem” uz cigarešu smēķēšanu un pāragru nāvi, savukārt aromatizētāju pievienošana tiem ir galvenais instruments arvien plašākai bērnu un jauniešu piesaistei šiem

Produktiem (sk. *Latvijas Ārstu biedrības 2022. gada 5. decembra vēstuli Nr. 0.1.23.2/232 Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai. Pieejama: saeima.lv*). Arī Rīgas Stradiņa universitātes Sabiedrības veselības institūta veiktajā pētījumā “Situācija dūmu un bezdūmu tabakas izstrādājumu jomā Latvijā un ieteikumi sabiedrības veselības veicināšanai” rekomendēts pieņemt grozījumus, kas ietvertu apstrīdēto regulējumu (sk.: *Ķīvīte-Urtāne A., Isajeva L., Ozoliņa K., Tihomirova Ļ. Situācija dūmu un bezdūmu tabakas izstrādājumu jomā Latvijā un ieteikumi sabiedrības veselības veicināšanai. Rīga: SIA “Integer Medcom”, Rīgas Stradiņa universitātes Sabiedrības veselības institūts, 2023, 88. lpp. Pieejams: rsu.lv*). Arī vairākas pieaicinātās personas norāda, ka apstrīdētais regulējums palīdzēs samazināt produktu pievilcību patērētāju, īpaši bērnu un jauniešu, vidū (sk., piemēram, *lietas materiālu 2. sēj. 68.–69. un 139. lp., 5. sēj. 12. un 18. lp.*).

Tādējādi likumdevēja izraudzīto līdzekļu piemērotība apstrīdētajā regulējumā ietverto ierobežojumu leģitīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība – sasniegšanai ir balstīta Pasaules Veselības organizācijas rekomendācijās, pētījumos un ārstniecības personu sniegtajā informācijā.

21.2. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, likumdevēja izraudzītais līdzeklis nav piemērots sabiedrības veselības aizsardzībai, jo tā rezultātā tirgū vairs nebūs pieejamas tabakas izstrādājumu smēķētāju veselībai mazāk kaitīgas alternatīvas. Savukārt Saeima norāda uz Produktu kaitīgumu veselībai un to, ka tie nav uzskatāmi par pierādījumos balstītu līdzekli, kas atvieglotu tabakas izstrādājumu smēķēšanas atmešanu.

Lai arī elektroniskās cigaretes tirgū ir pieejamas jau diezgan ilgu laiku, joprojām trūkst tādu zinātnisku pierādījumu par to ilgtermiņa ietekmi uz cilvēka veselību, kas ļautu tās uzskatīt par veselībai mazāk kaitīgām tradicionālo cigarešu smēķēšanas alternatīvām. Turklāt Pasaules Veselības organizācija neiesaka elektroniskās cigaretes kā mazāk kaitīgu alternatīvu tradicionālajām cigaretēm (sk.: *Lietzmann J., Moulac M. Novel Tobacco and Nicotine Products and Their Effects on Health: HWG Workshop Proceedings. Luxemburg: European Parliament, 2023, p. 11. Pieejams: europarl.europa.eu; Electronic Cigarettes. Call to Action. World Health Organization, 2023, p. 2. Pieejams: who.int*). Savukārt beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts, tāpēc trūkst neatkarīgu

pētījumu par tā ietekmi uz cilvēka veselību ilgtermiņā un par to, vai šie spilventiņi patiešām ir mazāk kaitīgi par parastajām cigaretēm (sk.: *Report on the Scientific Basis of Tobacco Product Regulation: Ninth Report of a WHO Study Group*. Geneva: World Health Organization, 2023, pp. 61, 62. Pieejams: iris.who.int).

Pasaules Veselības organizācija norāda, ka nikotīnu saturošu produktu lietotājiem ir divreiz lielāks risks vēlāk pāriet uz tabakas izstrādājumu lietošanu, bet bērniem un jauniešiem šis risks ir pat trīs reizes lielāks (sk.: *Tobacco and Nicotine Industry Tactics Addict Youth for Life*. World Health Organization, 2024. Pieejams: who.int; Lietzmann J., Moulac M. *Novel Tobacco and Nicotine Products and Their Effects on Health: HWG Workshop Proceedings*. Luxemburg: European Parliament, 2023. p. 6. Pieejams: europarl.europa.eu). Turklāt ar apstrīdēto regulējumu nav noteikts absolūts Produktu aizliegums, bet gan izvirzītas tādas prasības attiecībā uz produktu sastāvu, kuras padara šos Produktus mazāk pievilcīgus un mazina personu, it sevišķi bērnu un jauniešu, vēlmi uzsākt to lietošanu.

Jāņem vērā arī tas, ka nav pierādīts, cik efektīva ir nikotīnu saturošu produktu lietošana nolūkā vispār pārtraukt tabakas izstrādājumu lietošanu. No pētījumiem izriet, ka lielākā daļa nikotīnu saturošu produktu lietotāju paralēli turpina smēķēt arī tabakas izstrādājumus (sk.: Lietzmann J., Moulac M. *Novel Tobacco and Nicotine Products and Their Effects on Health: HWG Workshop Proceedings*. Luxemburg: European Parliament, 2023, p. 6. Pieejams: europarl.europa.eu). Pasaules Veselības organizācija kā pierādījumos balstītu metodi smēķēšanas atmešanai rekomendē nikotīna aizstājterapiju, izmantojot nikotīnu saturošus plāksterus, aerosolus un košļājamās gumijas, kā arī farmakoterapiju, kas izpaužas kā nikotīna atkarības ārstēšana ar medikamentiem (sk.: *WHO Clinical Treatment Guideline for Tobacco Cessation in Adults*. World Health Organization, 2024, pp. 17, 19. Pieejams: iris.who.int).

Tādējādi no pētījumiem nav gūstams apstiprinājums tam, ka Produkti nerada kaitējumu to patērētāju veselībai. No pētījumiem neizriet arī tas, ka apstrīdētā uz Produktu pievilcības mazināšanu vērstā regulējuma piemērošanas gadījumā paredzams tabakas izstrādājumu smēķētāju skaita pieaugums. Turklāt būtiski ir tas, ka apstrīdētais regulējums primāri ir vērsts uz bērnu, jauniešu, kā arī pieaugušu personu atturēšanu no Produktu lietošanas uzsākšanas.

21.3. Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētā regulējuma dēļ personas Produktus iegādāsies nelegāli. Pēc Saeimas ieskata, šis viedoklis ir pārlietu vispārināts un nav pienācīgi pamatots, turklāt tas tiek pausts, ignorējot patērētāju uzvedības dažādību, citu valstu pieredzi, potenciālos ieguvumus un noniecinot tiesībaizsardzības institūciju spēju uzraudzīt tiesību normu ievērošanu.

Likumdevējs nolūkā aizsargāt sabiedrības, jo īpaši bērnu un jauniešu, veselību un novērst iespējamus nikotīna atkarības veidošanās riskus, ir ne tikai pieņēmis apstrīdēto regulējumu, bet veicis arī citus kompleksus pasākumus, lai ierobežotu Produktu pieejamību nelegālajā tirgū.

Pirms Grozījumu pieņemšanas Tabakas aprites likuma 14. pants paredzēja administratīvo atbildību par pārkāpumiem elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites jomā. Ar Grozījumiem administratīvā atbildība tika noteikta arī attiecībā uz tabakas aizstājējproduktu apriti. Tāpat pirms Grozījumu pieņemšanas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 78. pants paredzēja administratīvo atbildību par pārkāpumiem, kurus izdarījuši bērni un kuri saistīti ar elektronisko smēķēšanas ierīču un to uzpildes tvertņu lietošanu, iegādāšanos vai glabāšanu, bet līdz ar Grozījumu stāšanās spēkā administratīvā atbildība minētajā pantā noteikta arī attiecībā uz tabakas aizstājējproduktiem.

Diskusija par nepieciešamību noteikt kriminālatbildību par Produktu nelegālu apriti aizsākās jau pirms apstrīdētā regulējuma pieņemšanas (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 117. lp.*). Saeima 2025. gada 15. maijā pieņēma grozījumus Krimināllikumā, ar kuriem Krimināllikuma 221. pantā noteikta kriminālatbildība par Produktu nelikumīgu izgatavošanu (ražošanu), uzglabāšanu, pārvietošanu un realizāciju ievērojamā un lielā apmērā, bet Krimināllikuma 221.⁶ pantā ir noteikta kriminālatbildība par Produktu nelikumīgu realizāciju nelielā apmērā, ja tā izdarīta mantkārīgā nolūkā. Attiecīgi Saeima 2025. gada 15. maijā pieņēma grozījumus arī likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”, nosakot konkrētus Produktu apmērus, par kuru nelegālu apriti tiek piemērota kriminālatbildība. Minētie grozījumi stājās spēkā 2025. gada 10. jūnijā.

Līdz ar to likumdevējs, pieņemot grozījumus Krimināllikumā un grozījumus likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”, ir paredzējis kriminālatbildību arī par Produktu nelegālo apriti, tādējādi mazinot

risku, ka Produkti iedzīvotājiem, tajā skaitā bērniem un jauniešiem, var būt pieejami nelegālajā tirgū.

21.4. Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka, pieaugot Produktu patēriņam, apstrīdētajā regulējumā ietvertais ierobežojums attiecībā uz Produktu sastāvu ir uzskatāms par līdzekli, kas mazina Produktu pievilcību sabiedrībā, jo īpaši attiecībā uz bērniem un jauniešiem, kā arī personām, kuras iepriekš nav lietojušas nikotīnu saturošus Produktus. Apstrīdētais regulējums ir vērsts uz sabiedrības, jo īpaši bērnu un jauniešu, veselības aizsardzību, mazinot iespējamās nikotīna atkarības veidošanās riskus un ar Produktu negatīvo ietekmi uz veselību saistītos riskus.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

22. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Vērtējot to, vai leģitīmos mērķus var sasniegt arī citādi, saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmos mērķus vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu un 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 28.2. punktu*).

Pieteikumu iesniedzējas uzskata, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus bija iespējams sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kurus likumdevējs nav apsvēris. Savukārt Saeima norāda, ka likumdevējs ir pienācīgi vērtējis dažādas iespējamās alternatīvas un izveidojis kompleksu pieeju sabiedrības veselības aizsardzībai. Saeima uzskata, ka ar Pieteikumu iesniedzēju norādītajiem alternatīviem līdzekļiem ierobežojuma leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē, kādā tie tiek sasniegti ar apstrīdēto regulējumu.

22.1. Lai pārliecinātos par to, vai pastāv personas pamattiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, jāņem vērā tiesību joma, uz kuru attiecas apstrīdētais regulējums, kā arī Latvijas starptautiskās saistības.

Kā secināts iepriekš, ar Konvenciju dalībvalstis tiek aicinātas atbilstoši savām iespējām pieņemt un ieviest efektīvus pasākumus nikotīna atkarības

mazināšanai (*sk. šā sprieduma 20.1. punktu*). Konvencijas noteikumi Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm ir saistoši, un tās īstenošanai ir pieņemta Direktīva 2014/40/ES (*sk. Direktīvas 2014/40/ES preambulas 7. apsvērumu*).

Ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumu citstarp ir ieviestas arī Direktīvā 2014/40/ES ietvertās prasības. Saskaņā ar Direktīvas 2014/40/ES preambulas 21. apsvērumu tās mērķis ir veicināt netraucētu tabakas un ar to saistīto izstrādājumu iekšējā tirgus darbību, par pamatu ņemot augsta līmeņa veselības, īpaši jauniešu veselības, aizsardzību. Direktīva 2014/40/ES neregulē ar beztabakas nikotīna spilventiņiem saistītus jautājumus, bet nosaka prasības attiecībā uz elektroniskajām cigaretēm un to uzpildes flakoniem. Saskaņā ar Direktīvas 2014/40/ES preambulas 37. apsvērumu dalībvalstīm būtu jānodrošina elektronisko cigarešu un to uzpildes flakonu atbilstība šajā direktīvā izvirzītajām prasībām.

Attiecībā uz elektronisko cigarešu šķidrumam pievienojamām piedevām Direktīvas 2014/40/ES 20. panta 3. punkta “c” apakšpunktā ietverta prasība dalībvalstīm nodrošināt to, ka elektroniskajās cigaretēs nikotīnu saturošais šķidrumums nesatur tādas piedevas, kuras saskaņā ar šīs direktīvas 7. panta 6. punktu aizliegts iekļaut tabakas izstrādājumos. Atbilstoši Direktīvas 2014/40/ES 7. panta 6. punkta “d” apakšpunktam tās ir arī piedevas, kuras atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu.

Savukārt attiecībā uz aromatizētāju pievienošanu elektronisko cigarešu šķidrumam minētais Eiropas Savienības tiesību akts regulējuma noteikšanu atstāj dalībvalstu ziņā. Tomēr dalībvalstīm, apsverot iespēju atļaut tirgū laist aromatizētus produktus, jāpatur prātā, ka šādi izstrādājumi var piesaistīt jauniešus un nesmēķētājus. Proti, katrai dalībvalstij ir saglabāta iespēja uzturēt spēkā vai ieviest savus tiesību aktus attiecībā uz aspektiem, kurus šī direktīva neregulē, un šie tiesību akti var tikt piemēroti visiem izstrādājumiem, kas tiek laisti attiecīgās valsts tirgū, ar noteikumu, ka tie ir saderīgi ar LESD un netraucē Direktīvas 2014/40/ES pilnīgu piemērošanu (*sk. Direktīvas 2014/40/ES preambulas 47. un 55. apsvērumu*).

Tādējādi atbilstoši Direktīvai 2014/40/ES elektroniskajās cigaretēs nikotīnu saturošais šķidrumums nedrīkst saturēt piedevas, kuras atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu. Regulējuma noteikšana attiecībā uz aromatizētāju

pievienošanu elektronisko cigarešu šķidrumiem ir atstāta pašu dalībvalstu ziņā. Turklāt ne Direktīva 2014/40/ES, nedz arī citi Eiropas Savienības tiesību akti neizvirza prasības attiecībā uz beztabakas nikotīna spilventiņiem. Tādēļ valstīm ir rīcības brīvība nacionālajā regulējumā noteikt prasības arī attiecībā uz šo produktu.

Kā izriet no Atbildīgās komisijas 2022. gada 10. maija sēdes materiāliem, likumdevējs ir apzinājies to, ka Direktīva 2014/40/ES aromatizētāju izmantošanas ierobežojumu noteikšanu atstāj dalībvalstu ziņā, kā arī to, ka minētā direktīva neregulē ar beztabakas nikotīna spilventiņiem saistītus jautājumus (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv*). Likumdevējs ir konkretizējis piedevas, kuras atbilstoši Direktīvai 2014/40/ES ir aizliegts pievienot tabakas izstrādājumiem, un atbilstoši šīs direktīvas 20. panta 3. punkta “c” apakšpunktam ir šo regulējumu attiecinājis arī uz elektronisko cigarešu un citu elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem.

Eiropas Savienības Tiesa norādījusi, ka attiecībā uz sabiedrības veselību dalībvalsts pati var izlemt, ciktāl tā vēlas nodrošināt sabiedrības veselības aizsardzību un kādā veidā šis mērķis ir sasniedzams. Tā kā šīs aizsardzības apmērs dažādās valstīs var būt atšķirīgs, dalībvalstīm šajā jomā ir piešķirta rīcības brīvība (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2013. gada 5. decembra sprieduma apvienotajās lietās C-159/12 līdz C-161/12 59. punktu*). Pasaules Veselības organizācija savās rekomendācijās aicina dalībvalstis izmantot kompleksu pieeju nikotīnu saturošu produktu patēriņa ierobežošanai (*sk.: WHO FCTC Urges Parties to Prohibit Ingredients Used to Increase Product Attractiveness and Palatability. World Health Organization, 2025. Pieejams: fctc.who.int*).

22.1.1. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus var sasniegt ar personas pamattiesības mazāk ierobežojošu līdzekli – nosakot stingrākas prasības attiecībā uz to, no kāda vecuma personas drīkst Produktus iegādāties. Pieteikuma iesniedzēja SIA “Pro Vape” atsauca uz Jaunzēlandes pieredzi un piedāvā noteikt absolūtu aizliegumu iegādāties Produktus nākamajām paaudzēm, proti, personām no konkrēta dzimšanas gada.

Atbildīgās komisijas sēdēs tika vērtēti Grozījumu likumprojekta Nr. 48/Lp14 otrajam lasījumam iesniegtie deputātu priekšlikumi par vecuma cenza paaugstināšanu Produktu iegādei. Plašu diskusiju rezultātā likumdevējs kā vienu no kompleksajiem nikotīnu saturošu produktu patēriņa ierobežošanas pasākumiem

izvēlējās produktus iegādāties tiesīgo personu vecuma paaugstināšanu no 18 uz 20 gadiem, tātad šobrīd Produktus iegādāties atļauts personām no 20 gadu vecuma (sk. *Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 7. februāra un 1. marta sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*). No Atbildīgās komisijas un Saeimas sēžu materiāliem izriet, ka likumdevējs ir apzinājis arī ar Jaunzēlandē ieviesto regulējumu, tomēr priekšlikums par tā pārņemšanu neguva atbalstu, jo attiecīgais ierobežojums tika uzskatīts par mazāk samērīgu vecuma cenza alternatīvu (sk. *Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 1. marta sēdes audioierakstu un Saeimas 2023. gada 23. marta sēdes stenogrammu. Pieejami: saeima.lv*).

Tādējādi likumdevējs, pieņemot Grozījumus, ne tikai ir noteicis apstrīdētajās normās ietvertās prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, bet arī kompleksi ar šīm prasībām paaugstinājis vecumu, no kāda personas var Produktus iegādāties. Turklāt no pētījumiem izriet, ka, neraugoties uz līdz šim noteikto aizliegumu bērniem un jauniešiem līdz 18 gadu vecumam iegādāties Produktus, daudzi bērni un jaunieši tos tomēr ir izmēģinājuši vai lietojuši. Tātad aizliegums iegādāties Produktus pats par sevi nepadara tos mazāk pievilcīgus bērnu un jauniešu vidū.

Līdz ar to vēl stingrāka vecuma cenza noteikšana Produktu iegādes kontekstā pati par sevi nav uzskatāma par alternatīvu līdzekli, kas ļautu sasniegt apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

22.1.2. SIA “Pro Vape” norāda, ka par saudzējošākiem līdzekļiem varētu atzīt arī stingrāku ierobežojumu noteikšanu Produktu fiziskajai pieejamībai specializētajās mazumtirdzniecības vietās, izvirzot prasības gan attiecībā uz pašām tirdzniecības vietām un to izskatu, gan arī Produktu iepakojumu. Arī pēc MASS Industry SIA ieskata, ar ierobežojumu noteikšanu tirdzniecības vietām, kurās iespējams iegādāties beztabakas nikotīna spilventiņus, kā arī ar Grozījumus noteiktajiem ierobežojumiem attiecībā uz to iepakojumu būtu iespējams sasniegt likumdevēja izvirzītos leģitīmos mērķus.

Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā jau pirms Grozījumu pieņemšanas bija noteikti ierobežojumi attiecībā uz elektronisko smēķēšanas ierīču pieejamību mazumtirdzniecības vietās, kā arī ierobežojumi attiecībā uz šo

ierīču iepakojumu. Ar Grozījumiem šie ierobežojumi tika attiecināti arī uz tabakas aizstājējproduktiem, tostarp nikotīna spilventiņiem. Saskaņā ar Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 9. panta piekto daļu mazumtirdzniecības vietās ir aizliegts izvietot Produktus tā, lai pircējs tos un attiecīgās preču zīmes varētu redzēt. Saskaņā ar minēto normu pircējs mazumtirdzniecības vietās informāciju par konkrētu Produktu var iegūt tikai tad, kad palūdz pārdevēju parādīt informācijas lapu. Ar Grozījumiem likumdevējs Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 9. pantu ir papildinājis ar ceturto daļu, kas aizliedz ražot un laist tirgū Produktus, kas vizuāli atgādina saldumus, uzkodas vai rotaļlietas un var piesaistīt nepilngadīgu personu interesi.

Eiropas Savienības Tiesa norādījusi, ka aizliegums laist tirgū tabakas izstrādājumus ar aromātu ir efektīvāks par brīdinājumu uz attiecīgā produkta iepakojuma. Tas apliecina, ka produkts, kuram pievienots aromatizētājs, ir tikpat kaitīgs veselībai kā produkts, kuram aromatizētājs nav pievienots, jo aromatizētāju esība Produktu sastāvā pati par sevi var veicināt šo Produktu lietošanu (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 4. maija sprieduma lietā C-358/14 95. punktu*). Šī atziņa ir vienlīdz attiecināma arī uz nikotīnu saturošiem aromatizētajiem Produktiem.

Lai arī pirms Grozījumu, tostarp apstrīdētā regulējuma, pieņemšanas jau bija noteikti ierobežojumi attiecībā uz elektronisko smēķēšanas ierīču iegādi mazumtirdzniecības vietās, kā arī ierobežojumi attiecībā uz to iepakojumu, elektronisko cigarešu patēriņš, pēc Slimību profilakses un kontroles centra pētījumu datiem, tomēr turpināja pieaugt (*sk. šā sprieduma 20.1. punktu*). Tādējādi secināms, ka ierobežojumi attiecībā uz Produktu pieejamību mazumtirdzniecības vietās, kā arī attiecībā uz Produktu iepakojumu paši par sevi nepadara Produktus mazāk pievilcīgus patērētājiem, sevišķi bērniem un jauniešiem. Tāpat Produktu pievilcību patērētājiem būtiski nemazinātu ierobežojumi attiecībā uz specializēto mazumtirdzniecības vietu izskatu un to atrašanās vietu. Savukārt apstrīdētajā regulējumā noteiktās prasības mazina Produktu pievilcību neatkarīgi no vietas, kur tie ir pieejami.

Tāpat ierobežojumi attiecībā uz Produktu iepakojumu un pieejamību specializētajās mazumtirdzniecības vietās ir uzskatāmi par vienu no līdzekļiem uz nikotīnu saturošu Produktu patēriņa samazināšanu vērsto komplekso pasākumu

ietvaros, bet nav uzskatāmi par alternatīvu līdzekli, kas pats par sevi nodrošinātu apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanu tādā pašā kvalitātē.

22.1.3. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, par vienlīdz efektīviem alternatīviem līdzekļiem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai varētu uzskatīt stingrāku sodu un atbildības uzlikšanu par nikotīnu saturošu Produktu tirgošanu un nodošanu nepilngadīgām personām. SIA “Pro Vape” norāda, ka par alternatīviem līdzekļiem būtu uzskatāma finansējuma nodrošināšana Valsts policijai un citām valsts iestādēm, kas nodarbojas ar administratīvo pārkāpumu novēršanu un atkarību mazināšanu, lai tās efektīvāk ierobežotu nepilngadīgo personu piekļuvi Produktiem un pasargātu tās no kaitīgajām Produktu lietošanas sekām, vai ka likumdevējs būtu varējis uzticēt pašvaldībām vēl lielāku kontroli pār nikotīnu saturošu produktu apriti to administratīvajā teritorijā.

Ar Grozījumiem likumdevējs kā vienu no kompleksajiem pasākumiem nikotīnu saturošu produktu izplatības ierobežošanai ir noteicis lielākus sodus par Produktu pārdošanu personām, kuras jaunākas par 20 gadiem. Satversmes tiesa jau ir konstatējusi, ka ar grozījumiem Krimināllikumā un likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” likumdevējs ir noteicis kriminālatbildību par Produktu nelegālu apriti (*sk. šā sprieduma 21.3. punktu*). Turklāt ar Grozījumiem likumdevējs ir paplašinājis arī pašvaldību iespējas kontrolēt nikotīnu saturošo Produktu apriti to administratīvajā teritorijā, paredzot pašvaldības policijas kompetenci uzraudzīt, vai tiek ievērots aizliegums pārdot Produktus ar distances saziņas līdzekļiem (*sk. Grozījumu 17. pantu*). Tomēr lielāku sodu un atbildības noteikšana, kā arī papildu tiesību piešķiršana pašvaldībām attiecībā uz nikotīnu saturošo produktu kontroli pati par sevi nespētu nodrošināt sabiedrības veselības un labklājības aizsardzību tikpat lielā mērā kā apstrīdētajā regulējumā ietvertās prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, kuras vērstas uz Produktu pievilcības mazināšanu patērētāju, sevišķi bērnu un jauniešu, vidū.

Tādējādi pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē nav iespējams sasniegt tikai ar stingrāku sodu un atbildības noteikšanu, kā arī plašākas kontroles piešķiršanu pašvaldībām.

Savukārt SIA “Pro Vape” apsvērumi par nepieciešamību piešķirt papildu finansējumu Valsts policijai un citām valsts iestādēm, kas nodarbojas ar administratīvo pārkāpumu novēršanu un atkarības mazināšanu, ir saistīti ar iespējām uzlabot spēkā esošā normatīvā regulējuma piemērošanu. Tomēr Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iespējamā tiesību normu piemērošanas uzlabošana nav vērtējama kā alternatīvs leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 23.1. punktu*).

22.1.4. Tāpat, pēc SIA “Pro Vape” ieskata, alternatīvs līdzeklis ar apstrīdēto regulējumu noteikto ierobežojumu leģitīmo mērķu sasniegšanai varētu būt augstāku nodokļu likmju noteikšana visiem nikotīnu saturošiem produktiem. Šī pieteikuma iesniedzēja norāda arī uz iespēju ierobežot nikotīnu saturošu Produktu ieviešanu Latvijas teritorijā no citām valstīm.

Ir pierādīts, ka ar augstākām nodokļu likmēm tiešām ir iespējams samazināt veselībai kaitīgu produktu patēriņu. Arī Pasaules Veselības organizācija kā vienu no pasākumiem Produktu patēriņa samazināšanai iesaka nodokļu likmju celšanu nikotīnu saturošiem produktiem (*sk.: Hooking the Next Generation: How the Tobacco Industry Captures Young Customers. World Health Organization, 2024, p. 15. Pieejams: iris.who.int*).

Likumdevējs 2024. gada 4. decembrī pieņēma grozījumus likumā “Par akcīzes nodokli”, paredzot Produktiem augstāku nodokļa likmi, citstarp ar mērķi tādā veidā mazināt to pieejamību patērētājiem. Tomēr jāņem vērā, ka ar nodokļu likmju paaugstināšanu Produktu pievilcību un iespēju tos iegādāties var samazināt tikai tai patērētāju daļai, kuru visvairāk ietekmē šādas izmaiņas, bet nevar īstenot likumdevēja ieceri vispār samazināt Produktu pievilcību. Tātad ar nodokļu likmju paaugstināšanu vien nav iespējams sasniegt mērķi – visas sabiedrības veselības un labklājības aizsardzība – tikpat efektīvi, kā to nodrošina apstrīdētais regulējums kopsakarā ar citiem kompleksiem pasākumiem nikotīnu saturošu Produktu patēriņa ierobežošanai.

Stingrāku ierobežojumu noteikšana nikotīnu saturošu Produktu ieviešanai Latvijā arī nav uzskatāma par alternatīvu līdzekli apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai, jo šāds risinājums pats par sevi nemazinātu Latvijā ražotu Produktu pievilcību patērētājiem.

22.1.5. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs ir noteicis kompleksu pieeju nikotīnu saturošu Produktu pieejamības mazināšanai visas sabiedrības veselības un labklājības aizsardzības labad un apstrīdētais regulējums ir daļa no šā mērķa sasniegšanai ieviesto komplekso pasākumu kopuma. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē nevarētu sasniegt ar kādu atsevišķu pasākumu vien.

22.2. MASS Industry SIA norāda, ka trešajā apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē varētu sasniegt, arī pieļaujot augstāku nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos – no 12 līdz 20 miligramiem uz gramu. Savukārt papildus paskaidrojumos šī pieteikuma iesniedzēja norāda, ka arī tad, ja noteiktā maksimālā nikotīna koncentrācija beztabakas nikotīna spilventiņā būtu seši līdz astoņi miligrami uz gramu, pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi varētu tikt sasniegti.

No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka likumdevējs Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs vērtējis arī iespēju paredzēt augstāku maksimālo nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos, bet secinājis, ka augstāka nikotīna koncentrācija varētu būtiski apdraudēt sabiedrības veselību (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 18. maija un 14. septembra, kā arī Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija un 2023. gada 24. janvāra sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*). Arī Veselības inspekcija un Veselības ministrija norāda uz nesmēķējošu vai neregulāri smēķējošu personu paaugstināto risku saindēties ar nikotīnu, uzsākot beztabakas nikotīna spilventiņu lietošanu. Savukārt bērniem aptuveni 10 miligramu nikotīna deva var izrādīties letāla. Par augstākas nikotīna koncentrācijas bīstamību bērniem liecina arī tas, ka 2023. un 2024. gadā Latvijā reģistrēti četri gadījumi, kad fiksēta nepilngadīgu personu smaga saindēšanās ar beztabakas nikotīna spilventiņiem (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 162. lp., 4. sēj. 131. lp.*).

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka likumdevēja noteiktā maksimālā nikotīna koncentrācija beztabakas nikotīna spilventiņā – četri miligrami uz gramu – ir piemērota leģitīmo mērķu sasniegšanai (*sk. šā sprieduma 21.1.2. punktu*). Likumdevējam, izvēloties kādu no vairākiem leģitīmā mērķa sasniegšanai piemērotiem līdzekļiem, ir vērtēšanas un lemšanas tiesības. Ja

likumdevējs savas rīcības brīvības ietvaros nolūkā aizsargāt sabiedrības veselību nolēmis, ka piemērotākais risinājums ir noteikt par maksimāli pieļaujamo nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņā četrus miligramus uz gramu un šādam risinājumam ir objektīvs un racionāls pamats, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt citas, proti, augstākas maksimālās nikotīna koncentrācijas noteikšanu attiecīgajam produktam.

Tātad, pieļaujot augstāku nikotīna koncentrāciju beztabakas nikotīna spilventiņos, pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus nebūtu iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē.

22.3. MASS Industry SIA norāda, ka likumdevējs būtu varējis nevis noteikt vispārēju aizliegumu attiecībā uz aromatizētājiem, bet aizliegt tikai atsevišķu konkrētu aromatizētāju pievienošanu Produktiem.

No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka diskusijas par aizliegumu pievienot Produktiem aromatizētājus ir risinājušās vairākās Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs, kurās vērtēti arī priekšlikumi noteikt izņēmumus no minētā aizlieguma. Veselības ministrija norādīja, ka pasaules tirgū ir vairāk nekā 16 000 aromatizētāju, tādēļ praksē aizliegto aromatizētāju saraksts būtu grūti uzturams (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 23. marta un 6. aprīļa, kā arī Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 10. maija un 2023. gada 23. un 24. maija sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*).

Atbildīgajā komisijā tika vērtēts jautājums par mentola un tabakas aromatizētāju pieļaujamību produktu sastāvā. Veselības ministrija, Veselības inspekcija, kā arī ārstniecības personas vērsa Atbildīgās komisijas sēdes dalībnieku uzmanību uz to, ka Produktu sastāvā iekļauts mentols kalpo ne tikai kā aromatizētājs, bet arī kā piedeva, kas atvieglo nikotīna uzņemšanu. No likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka Atbildīgās komisijas un tās apakškomisijas sēdēs likumdevējs vērtējis aromatizētāju pievilcību un nozīmi Produktu lietošanas uzsākšanā, mentola ietekmi uz nikotīna uzņemšanu, kā arī citās valstīs noteikto regulējumu par aromatizētājiem (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas Sabiedrības veselības apakškomisijas 2021. gada 27. aprīļa sēdes, kā arī Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 23. maija sēdes audioierakstus un likumprojekta "Grozījumi Tabakas izstrādājumu, augu*

smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā (48/Lp14)” paziņojumu Eiropas Komisijai par tehnisko noteikumu projektu. Pieejami: saeima.lv).

Ņemot vērā to, ka Produktiem pievienojamo aromatizētāju klāsts ir ļoti plašs un ražotāji pastāvīgi veido jaunas aromatizētāju kombinācijas, secināms, ka aizliegto aromatizētāju saraksta izveide tādā pašā kvalitātē nepalīdzētu piepildīt likumdevēja ieceri samazināt Produktu, tajā skaitā beztabakas nikotīna spilventiņu, pievilcību patērētāju, sevišķi bērnu, jauniešu un citu riska grupu, vidū, lai pasargātu patērētājus no nikotīna atkarības un veselības apdraudējumiem, kas saistīti ar Produktu lietošanu. Turklāt tādā gadījumā, ja likumdevējs pēc šā jautājuma izvērtēšanas ir secinājis, ka piemērotākais risinājums ir noteikt aizliegumu aromatizētāju pievienošanai Produktiem, atsevišķā sarakstā iekļaujot tos atļautos aromatizētājus, kuriem piemīt tabakas smarža vai garša, un šādi izvēlei ir objektīvs un racionāls pamats, par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt citu risinājumu.

Tātad atļauto Produktiem pievienojamo aromatizētāju saraksta izveide, paplašinot to klāstu, nesasniegta pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

22.4. Pēc SIA “Pro Vape” ieskata, par vēl vienu saudzējošāku līdzekli pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai varētu uzskatīt praktisku sociālo problēmu risinājumu ieviešanu, proti, skolu aprīkošanu ar detektoriem, kas reaģē uz elektronisko smēķēšanas ierīču izdalīto tvaiku, kā arī sabiedrības, it sevišķi skolēnu, izglītošanu par nikotīna atkarību un veidiem, kā no tās iespējams atbrīvoties.

Sabiedrības, it sevišķi skolēnu, izglītošana par nikotīnu saturošu produktu lietošanas sekām ir svarīgs preventīvs pasākums, kas laika gaitā var veicināt Produktu patēriņa samazināšanos. Tomēr jāņem vērā, ka likumdevējam, reaģējot uz Pasaules Veselības organizācijas paziņojumiem un Slimību profilakses un kontroles centra datiem par Produktu patēriņa pieaugumu, it sevišķi bērnu un jauniešu vidū, bija jārod tādi risinājumi, kas dotu rezultātu ne tikai ilgtermiņā, bet pēc iespējas ātrāk. SIA “Pro Vape” piedāvātie praktiskie risinājumi ir vērsti uz rezultātu sasniegšanu tālākā nākotnē un nav uzskatāmi par tikpat efektīvu līdzekli likumdevēja noteikto leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Tādējādi nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma legītimos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

23. Visbeidzot Satversmes tiesai, vērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, ir jāpārbauda arī tā atbilstība, proti, jāpārbauda, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jānoskaidro izskatāmajā lietā līdzsvarojamās intereses un tas, vai ar apstrīdēto regulējumu ir panākts taisnīgs līdzsvars starp dažādajām tiesībām un likumiskajām interesēm.

Izskatāmajā lietā ir samērojamas komersanta – SIA “Pro Vape” – tiesības veikt komercdarbību un gūt peļņu no Produktu ražošanas un izplatīšanas, kā arī komersanta – MASS Industry SIA – tiesības veikt komercdarbību un gūt peļņu no beztabakas nikotīna spilventiņu izplatīšanas un ar apstrīdētajā regulējumā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītimajiem mērķiem aptvertās citu cilvēku veselības un sabiedrības labklājības intereses.

Pieteikumu iesniedzējas norāda, ka apstrīdētais regulējums liedz Latvijas tirgū piedāvāt Produktus pilngadīgām personām, kas līdz šā regulējuma spēkā stāšanās brīdim Produktus iegādājušās legāli un par to iegādi maksājušas nodokļus.

Nav šaubu par to, ka komercdarbība ir svarīga valsts ekonomikas attīstībai un komercdarbības traucējumi nelabvēlīgi ietekmē ne vien pašus komersantus, bet arī visu valsts ekonomiku. Tomēr izskatāmajā lietā ir jāņem vērā ar apstrīdēto regulējumu aizsargāto tiesību un likumisko interešu nozīme. Tiesības uz veselības aizsardzību tieši attiecas uz ikvienu personu un ir būtisks priekšnoteikums jebkuru citu personas pamattiesību īstenošanai. No apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma labumu gūst gan katrs atsevišķais indivīds, gan visa sabiedrība, jo šis regulējums, kas vērsts uz Produktu pievilcības mazināšanu, sargā ikvienu personu, it sevišķi bērnus un jauniešus, kā arī personas, kas iepriekš Produktus nav lietojušas, no nikotīna atkarības veidošanās un veselības riskiem, kas saistīti ar Produktu lietošanu. Ar apstrīdēto regulējumu tiek mazināta turpmākā valsts veselības sistēmas noslodze un attiecīgie saslimšanas riski nākamajām paaudzēm. Ņemot vērā Produktu patēriņa straujo pieaugumu un ar to saistītos

veselības apdraudējumus, atsevišķu komersantu likumiskās intereses nevar tikt stādītas augstāk par visas sabiedrības interesēm.

Turklāt jāņem vērā, ka ar apstrīdēto regulējumu Pieteikumu iesniedzējām nav aizliegts nodarboties ar komercdarbību un gūt no tās peļņu. Proti, Pieteikumu iesniedzējām nav noteikts absolūts aizliegums pievienot Produktiem piedevas vai aromatizētājus, bet ir noteiktas prasības attiecībā uz Produktu sastāvu, kuras ievērojot Pieteikumu iesniedzējas var turpināt savu komercdarbību un Latvijas tirgū piedāvāt Produktus, kuri atbilst pirmajās un otrajās apstrīdētajās normās noteiktajām prasībām. Tāpat likumdevējs nav vispār aizliedzis Latvijas tirgū izplatīt beztabakas nikotīna spilventiņus, bet ir noteicis prasības attiecībā uz to sastāvu. Līdz ar to apstrīdētais regulējums ir daļa no to komplekso pasākumu kopuma, kuri mazina Produktu pievilcību patērētāju vidū, bet neliedz komersantiem Produktus ražot un izplatīt. Pieņemot apstrīdēto regulējumu, likumdevējs nav rīkojies pretēji tiesību sistēmā jau esošam regulējumam, kas pieļauj Produktu pieejamību patērētājiem.

Pēc MASS Industry SIA ieskata, likumdevējs ar pirmajām apstrīdētajām normām un trešo apstrīdēto normu ir noteicis LESD 34. pantam neatbilstošus ierobežojumus, kas kavē brīvu preču apriti Eiropas Savienībā.

LESD 34. pants noteic, ka dalībvalstu starpā ir aizliegti importa kvantitatīvie ierobežojumi un citi pasākumi ar līdzvērtīgu iedarbību. Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka par pasākumiem ar kvantitatīviem importa ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību, kuri aizliegti ar LESD 34. pantu, ir jāuzskata dalībvalsts pasākumi, kuru mērķis vai sekas ir nelabvēlīgāka attieksme pret citu dalībvalstu precēm, kā arī ikviens cits pasākums, kas vienas valsts izcelsmes precēm kavē piekļuvi citas dalībvalsts tirgum, ja vien attiecīgo pasākumu nevar objektīvi attaisnot ar kādu no LESD 36. pantā minētajiem vispārējo interešu apsvērumiem vai primāriem vispārējo interešu apsvērumiem. Jebkurā gadījumā minētajiem valsts pasākumiem ir jābūt piemērotiem izvīzītā mērķa sasniegšanai un tie nedrīkst pārsniegt to, kas nepieciešams šā mērķa sasniegšanai (*sal. sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2009. gada 10. februāra sprieduma lietā C-110/05 37. un 59. punktu, kā arī 2022. gada 10. februāra sprieduma lietā C-499/20 "DIMCO Dimovasili M.I.K.E." 28. punktu*).

Satversmes tiesa jau konstatēja, ka atbilstoši Direktīvai 2014/40/ES elektroniskajās cigaretēs nikotīnu saturošais šķidrums nedrīkst saturēt piedevas, kas atvieglo ieelpošanu vai nikotīna uzņemšanu, savukārt attiecībā uz aromatizētāju pievienošanu Produktiem Direktīva 2014/40/ES dalībvalstīm atstāj rīcības brīvību. Turklāt ne Direktīva 2014/40/ES, ne citi Eiropas Savienības tiesību akti nenosaka prasības attiecībā uz beztabakas nikotīna spilventiņiem un atstāj dalībvalstīm rīcības brīvību arī šajā aspektā. Lai gan no lietas materiāliem nav gūstams apstiprinājums tam, ka likumdevējs, pieņemot pirmās apstrīdētās normas un trešo apstrīdēto normu, būtu vērtējis to atbilstību Eiropas Savienības tiesībām brīvas preču aprites jomā, Satversmes tiesai nav pamata uzskatīt, ka šīs apstrīdētās normas neatbilstu LESD 34. pantam. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi un tas ir piemērots un nepieciešams šo mērķu sasniegšanai. Turklāt Satversmes tiesai nav pamata uzskatīt, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais pamattiesību ierobežojums būtu noteikts kā patvaļīgas diskriminācijas vai slēptas ierobežošanas līdzeklis LESD 36. panta izpratnē.

Attiecībā uz SIA “Pro Vape” argumentu, ka likumdevējs nav pamatojis pirmo un otro apstrīdēto normu piemērošanai paredzēto pārejas periodu, Satversmes tiesa ņem vērā to, ka pirmās apstrīdētās normas stājās spēkā nepilnu gadu pēc to pieņemšanas, bet otrās apstrīdētās normas – nedaudz vairāk kā sešus mēnešus pēc to pieņemšanas. Nosakot šādu pārejas periodu, likumdevējs ir uzklauzījis un ņēmis vērā Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma regulētās nozares pārstāvju viedokli par laiku, kas nozarei nepieciešams, lai pielāgotos prasībām attiecībā uz produktu sastāvu. Proti, no likumdošanas procesa materiāliem izriet, ka Atbildīgās komisijas 2023. gada 19. decembra sēdē biedrības “Tradicionālo un bezdūmu tabakas izstrādājumu apvienība” pārstāvis norādījis: lai komersanti varētu sagatavoties Grozījumu likumprojektā Nr. 48/Lp14 ietvertajām prasībām, tajā skaitā apstrīdētajam regulējumam, būtu nosakāms vismaz pusgadu ilgs pārejas periods (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2023. gada 19. decembra sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv*). Tāpat Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt to, ka arī nepilnu gadu ilgais pārejas periods līdz trešās apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim ir pietiekams, lai atzītu, ka ir nodrošināta saudzējoša pāreja uz jauno tiesisko regulējumu. Tādējādi

komersantiem bija pietiekami daudz laika, lai pielāgotu savu komercdarbību apstrīdētajā regulējumā noteiktajām prasībām attiecībā uz Produktu sastāvu.

Konkrētajā gadījumā starp personas īpašumtiesību un sabiedrības veselības interesēm ir panākts taisnīgs līdzsvars, jo apstrīdētais regulējums kalpo plašākam un ilgtermiņa mērķim – sabiedrības kā vienota veseluma veselības un labklājības aizsardzībai, nevis atsevišķu personu mantiskajām interesēm. Līdz ar to sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā regulējumā ietvertā ierobežojuma ir lielāks nekā Pieteikumu iesniedzējām radītās nelabvēlīgās sekas.

Tādējādi apstrīdētajā regulējumā noteiktais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

24. Satversmes tiesai jāpārbauda arī pirmo apstrīdēto normu un trešās apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 91. pants nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

MASS Industry SIA norāda, ka izskatāmās lietas apstākļos tiesiskās vienlīdzības princips ir pārkāpts, jo:

1) trešā apstrīdētā norma paredz nepamatoti atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personu grupām – komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulētos produktus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu;

2) pirmās apstrīdētās normas paredz nepamatoti atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personu grupām – komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles. Turklāt trešā apstrīdētā norma paredz nepamatoti vienādu attieksmi pret šīm personu grupām, kuras šajā aspektā atrodas atšķirīgos apstākļos.

Satversmes tiesa vispirms vērtēs, vai trešā apstrīdētā norma atbilst tiesiskās vienlīdzības principam attiecībā uz komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulētos produktus,

ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu. Pēc tam Satversmes tiesa vērtējumu par pirmo apstrīdēto normu un trešās apstrīdētās normas atbilstību tiesiskās vienlīdzības principam sniegs attiecībā uz komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles.

25. Vērtējot, vai ir ievērots tiesiskās vienlīdzības princips, vispirms jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Lai to noteiktu, nepieciešams atrast galveno šīs grupas vienojošo pazīmi. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas kopīgas pazīmes ar pārbaudāmo situāciju. Kopīgajai pazīmei jāapvieno abas situācijas zem viena virsjēdziena. Turklāt jāvērtē arī tas, vai nepastāv kādi būtiski apsvērumi, kas norāda, ka attiecīgās personu grupas neatrodas savstarpēji salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2025. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2024-04-01 24. punktu*).

MASS Industry SIA uzskata, ka komersanti, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar komersantiem, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus, piemēram, cigaretes un elektroniskās cigaretes, ar kurām iespējams uzņemt nikotīnu. Abas šīs personu grupas vieno pazīme, ka tās Latvijas tirgū izplata Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus. Trešā apstrīdētā norma paredz nepamatoti atšķirīgu attieksmi pret šīm personu grupām, jo beztabakas nikotīna spilventiņiem salīdzinājumā ar cigaretēm un elektronisko cigarešu šķidrumiem nosaka nepamatoti zemu atļauto maksimālo nikotīna koncentrāciju. Turklāt Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulēti arī augu smēķēšanas produkti, bezdūmu tabakas izstrādājumi un karsējamie tabakas izstrādājumi, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu, bet attiecībā uz tajos pieļaujamo nikotīna koncentrāciju vai emisiju līmeni nekāds ierobežojums nav noteikts.

Savukārt Saeima norāda, ka minētās personu grupas atrodas atšķirīgos apstākļos un nav savstarpēji salīdzināmas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā.

Eiropas Savienības Tiesa, analizējot tabakas izstrādājumu un elektronisko cigarešu atšķirības vienlīdzības principa kontekstā, norādījusi, ka šie produkti nav salīdzināmi, ņemot vērā to atšķirīgo sastāvu, patērēšanas veidu un to, ka elektroniskās cigaretes uzskatāmas par jauniem izstrādājumiem, kuru radītie riski cilvēku veselībai vēl jānoskaidro (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 4. maija sprieduma lietā C-477/14 "Pillbox 38" 35.–43. punktu*). Šie kritēriji ņemami vērā, vērtējot arī beztabakas nikotīna spilventiņu un citu Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulēto produktu salīdzināmību.

Atbilstoši Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likuma 3. panta trešās daļas 2. punktam Latvijas tirgū aizliegts laist cigaretes, kurās maksimālais nikotīna emisiju līmenis pārsniedz vienu miligramu vienā cigaretē. Savukārt saskaņā ar šā likuma 3. panta piektās daļas 2. punktu elektronisko cigarešu smēķēšanas šķidrumā nikotīna koncentrācija nevar pārsniegt 20 miligramus uz mililitru. Šīs prasības izriet no Direktīvas 2014/40/ES un ir saistītas ar produktu atšķirīgo uzņemšanas veidu, kas ietekmē nikotīna absorpciju organismā.

Cigarete tiek lietota, to dedzinot un ieelpojot emisijas. Nikotīna daudzums vienā neizsmēķētā cigaretē ir aptuveni 13 miligrami, tomēr liela daļa nikotīna smēķēšanas procesā tiek sadedzināta un persona, ieelpojot emisijas, organismā neuzņem vairāk kā miligramu nikotīna (*sk.: Prochaska J. J., Benowitz N. L. Current Advances in Research in Treatment and Recovery: Nicotine Addiction. Science Advances, 2019, Vol. 5, Issue 10. Pieejams: science.org*). Savukārt beztabakas nikotīna spilventiņi tiek lietoti, ievietojot tos starp augšlūpu un smaganu. Lietojot beztabakas nikotīna spilventiņus, absorpcija organismā notiek caur mutes dobuma gļotādu bez dedzināšanas procesa starpniecības un tādējādi organismā tiek uzņemta lielāka nikotīna deva. Pētījumi liecina, ka no beztabakas nikotīna spilventiņa organismā uzņemtā nikotīna deva ir atkarīga no šā produkta lietošanas ilguma minūtēs un sākotnējās nikotīna koncentrācijas (*sk.: Preliminary Health Risk Assessment of Nicotine Pouches. The German Federal Institute for Risk Assessment, 2021. Pieejams: bfr.bund.de; Stack T. J., McCain M. N., Benaim E. H. et al. Beyond Tobacco: Bridging Gaps in Social History Records for Tobacco-Free Nicotine Pouch Consumers. OTO Open, 2024, Vol. 8, Issue 4. Pieejams: pmc.ncbi.nlm.nih.gov*). Tomēr neatkarīgi no nikotīna koncentrācijas spilventiņā visstraujāk nikotīns organismā uzsūcas tieši pirmajās 10 tā lietošanas

minūtēs (sk.: *Azzopardi D., Brown E., Meichanetzidis F. et al. A Randomized Crossover Clinical Study to Assess the Effect of Oral Nicotine Pouches Used for Different Durations on Plasma Nicotine Pharmacokinetics in Healthy Oral Pouch Consumers. Clinical Pharmacology, 2025. Pieejams:pmc.ncbi.nlm.nih.gov*). Lietojot beztabakas nikotīna spilventiņu 20 minūtes, uzņemtais nikotīna daudzums organismā var sasniegt pat 50 procentus, bet lietojot to 60 minūtes – 60 un vairāk procentus (sk.: *Reimann H., Berger M., Eckert E. et al. Beyond Smoking: Risk Assessment of Nicotine in Pouches. Toxicology Reports, 2024, Vol. 13. Pieejams:pmc.ncbi.nlm.nih.gov*). Lietojot augstas devas saturošus beztabakas nikotīna spilventiņus, nikotīna līmenis būtiski pārsniedz cigarešu smēķēšanas rezultātā uzņemto nikotīna līmeni (sk.: *Lietzmann J., Moulac M. Novel Tobacco and Nicotine Products and Their Effects on Health: HWG Workshop Proceedings. Luxemburg: European Parliament, 2023, p. 16*). Arī pieaicinātā persona Veselības ministrija norādījusi, ka ar beztabakas nikotīna spilventiņiem var uzņemt vairāk nikotīna nekā no cigaretēs. Pieaicinātā persona ārste narkoloģe Dr. Ilze Maksima norāda, ka nikotīns no beztabakas nikotīna spilventiņiem organismā uzsūcas lēnāk nekā no cigaretēm, toties nikotīna koncentrācija asins plazmā ir augstāka (sk. *lietas materiālu 4. sēj 162. lp., 5. sēj. 9. lp.*). Tādējādi secināms, ka atšķirīgais cigarešu un beztabakas nikotīna spilventiņu lietošanas veids ietekmē no šiem produktiem organismā uzņemtā nikotīna daudzumu.

Elektronisko cigarešu šķidrumos maksimālā nikotīna koncentrācija ir 20 miligrami uz mililitru, tomēr jāņem vērā, ka pastāv atšķirības arī starp elektronisko cigarešu un beztabakas nikotīna spilventiņu lietošanu un attiecīgajiem nikotīna uzņemšanas veidiem. Proti, lietojot elektroniskās cigaretes, nikotīns tiek uzņemts, ieelpojot aerosolu, kas rodas ierīces šķidruma karsēšanas rezultātā. Turklāt elektroniskās cigaretes ir aprīkotas ar dozēšanas ierīcēm, kas ļauj lietotājam kontrolēt uzņemto nikotīna līmeni un uzņemt nikotīnu pakāpeniski. Uzņemtais nikotīna daudzums ir atkarīgs no ieelpu biežuma un ilguma. Savukārt beztabakas nikotīna spilventiņu lietošanas laikā nikotīns izdalās lēni un nepārtraukti (sk.: *Opinion on Electronic Cigarettes. Scientific Committee on Health, Environmental and Emerging Risks, 2021, pp. 27–28. Pieejams: health.ec.europa.eu; Nicotine Pouches: Health Benefits, Risks and More. MYA Care, 2024. Pieejams: myacare.com*). Pieaicinātā persona Veselības ministrija norāda, ka, lietojot

elektronisko cigareti, katrā ieelpā uzņemtais nikotīna daudzums ir aptuveni 120 mikrogrami un kopējais uzņemtais nikotīna daudzums atkarīgs no ieelpu daudzuma (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 9. lp.*). Tādējādi secināms, ka arī veids, kādā nikotīns tiek uzņemts no elektroniskajām cigaretēm un beztabakas nikotīna spilventiņiem, ir atšķirīgs.

Tāpat nikotīna koncentrācija un daudzums gatavā produktā ir pielāgots konkrētā produkta lietošanas veidam. Atbildīgās komisijas sēdē arī Veselības ministrija un Veselības inspekcija pievērsa uzmanību atšķirīgajam veidam, kādā nikotīns tiek uzņemts no beztabakas nikotīna spilventiņiem un citiem Tabakas un tās aizstājējproduktu likumā regulētajiem produktiem, un atšķirīgajam nikotīna daudzumam šajos produktos. Veselības inspekcija norādīja, ka vienotas prasības attiecībā uz šiem produktiem nevar noteikt to lietošanas atšķirību dēļ (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2020. gada 11. novembra sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv*).

Satversmes tiesa secina, ka abas minētās komersantu grupas vieno pazīme, ka tie Latvijas tirgū izplata Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu. Tomēr šī viena kopīgā pazīme ir pārāk vispārīga, lai izdarītu secinājumu, ka komersanti, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersanti, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus, proti, cigaretes un elektroniskās cigaretes, ar kurām iespējams uzņemt nikotīnu, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Beztabakas nikotīna spilventiņi pēc to lietošanas un nikotīna uzņemšanas veida atšķiras no Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulētajiem produktiem, kuru lietošana saistīta ar emisiju vai aerosola ieelpošanu. Turklāt attiecībā uz citiem Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulētiem produktiem secināms, ka jau no šā likuma 1. panta 30.¹ punktā ietvertās definīcijas izriet tas, ka beztabakas nikotīna spilventiņus nav paredzēts izmantot tāpat vai tādiem pašiem mērķiem kā augu smēķēšanas produktus, bezdūmu tabakas izstrādājumus un karsējamās tabakas izstrādājumus. Jāņem vērā arī tas, ka likumdevējs, nosakot maksimālo nikotīna koncentrāciju tieši beztabakas nikotīna spilventiņiem, ir reaģējis uz Slimību profilakses un kontroles centra pētījumu datiem par šā produkta patēriņa pieaugumu, īpaši jauniešu vidū, un

Pasaules Veselības organizācijas norādēm uz nepieciešamību šo patēriņu samazināt. Satversmes tiesa jau norādījusi, ka beztabakas nikotīna spilventiņi ir jauns produkts un likumdevējs, nosakot regulējumu attiecībā uz tiem, ir vadījies pēc piesardzības principa, lai novērstu saindēšanās un atkarības veidošanās riskus (*sk. šā sprieduma 20.2. punktu*).

Tātad komersanti, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersanti, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā definētos izstrādājumus, tiesiskās vienlīdzības principa aspektā nav salīdzināmi.

Līdz ar to trešā apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata citus Tabakas un tās aizstājējproduktu aprites likumā regulētos produktus, ar kuriem iespējams uzņemt nikotīnu, atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

26. Arī MASS Industry SIA uzskata, ka komersanti, kas izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar komersantiem, kas Latvijas tirgū izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles, piemēram, košļājamās gumijas un aerosolus. Ar abu veidu produktiem nikotīns tiek uzņemts oromukozolā veidā, tomēr pirmās apstrīdētās normas paredz atšķirīgu attieksmi pret attiecīgajām personu grupām, jo aizliegums pievienot aromatizētājus ir noteikts tikai tabakas aizstājējproduktiem. Tomēr, pēc MASS Industry SIA ieskata, trešā apstrīdētā norma pieļauj arī nepamatoti vienādu attieksmi pret attiecīgajām personu grupām, jo nosaka vienādu maksimāli atļauto nikotīna koncentrāciju atšķirīgos produktos. Pēc MASS Industry SIA ieskata, šajā aspektā komersanti, kuri izplata nikotīnu saturošas zāles, atrodas atšķirīgos apstākļos nekā komersanti, kuri izplata beztabakas nikotīna spilventiņus. Savukārt Saeima norāda, ka nikotīnu saturošas zāles un beztabakas nikotīna spilventiņi ir tik būtiski atšķirīgi produkti, ka komersanti, kas šos produktus izplata, nav savstarpēji salīdzināmi tiesiskās vienlīdzības principa aspektā.

Nikotīnu saturošas zāles tiek izmantotas nikotīna aizstājterapijā, kas ir Pasaules Veselības organizācijas atzīts līdzeklis nikotīna atkarības ārstēšanai, un

to lietošanas galīgais mērķis ir pastāvīga tabakas produktu lietošanas pārtraukšana. Nikotīnu saturošu zāļu lietošana tiek rekomendēta saskaņā ar ārsta vai farmaceita norādījumiem. Nikotīna aizstājterapijā var tikt izmantoti tādi nikotīnu saturoši līdzekļi kā košļājamās gumijas, plāksteri, pastilas, inhalatori un deguna vai mutes aerosoli (*sk.: WHO Clinical Treatment Guideline for Tobacco Cessation in Adults. World Health Organization, 2024, pp. 17, 19. Pieejams: iris.who.int*).

Nicotīnu saturošu zāļu aprīte ir stingri regulēta, un uz tām attiecas prasības, kas ietvertas Direktīvā 2001/83/EK. Komersantiem, kas Latvijā reģistrē produktu kā zāles, jāņem vērā Ministru kabineta 2006. gada 9. maija noteikumos Nr. 376 “Zāļu reģistrēšanas kārtība” ietvertās prasības. Nikotīnu saturošām zālēm nepieciešama ilgstoša izpēte, klīniskā testēšana, un komersantiem jāiegūst atļauja šādu zāļu izplatīšanai Latvijā. Savukārt attiecībā uz beztabakas nikotīna spilventiņiem šādas prasības nav noteiktas, un to aprīti regulē Tabakas un tās aizstājējproduktu aprītes likums.

Atbildīgās komisijas sēdē Veselības ministrijas, Zāļu valsts aģentūras un Latvijas Ārstu biedrības pārstāvji vērsa uzmanību uz šo produktu lietošanas mērķu atšķirībām. Latvijas Ārstu biedrība norādīja, ka nikotīnu saturošas zāles paredzētas smēķēšanas atmešanai, turpretī beztabakas nikotīna spilventiņi vērsti uz nikotīna atkarības veidošanos un nav pierādīts, ka tie kalpotu nikotīna produktu lietošanas pārtraukšanai. Zāļu valsts aģentūra norādīja, ka nikotīnu saturošu zāļu mērķis ir nevis aizstāt ar cigaretēm uzņemto nikotīnu, bet gan palīdzēt smēķēšanu atmet. Turklāt nikotīnu saturošas zāles palīdz mazināt smēķēšanas atmešanas procesā radušos abstinences simptomus. Arī Tabakas un tās aizstājējproduktu aprītes likuma regulētās nozares pārstāvji norādīja, ka beztabakas nikotīna spilventiņi nav zāles un nav uzskatāmi par līdzekli smēķēšanas atmešanai (*sk. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2020. gada 11. novembra un 2023. gada 28. novembra sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*). Zāļu valsts aģentūra norāda, ka nikotīnu saturošu košļājamo gumiju vai aerosola kā bezrecepšu zāļu lietošana nav ieteicama ilgāk par sešiem mēnešiem (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 118. lp.*), turpretī beztabakas nikotīna spilventiņu lietošanas ilgums nav ierobežots.

Līdz ar to secināms, ka prasības attiecībā uz beztabakas nikotīna spilventiņu un nikotīnu saturošu zāļu izplatīšanu ir atšķirīgas atbilstoši to lietošanas mērķim. Tātad komersanti, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, beztabakas

nikotīna spilventiņus, un komersanti, kas Latvijā izplata Latvijas Zāļu reģistrā iekļautas nikotīnu saturošas zāles, piemēram, košļājamās gumijas un aerosolus, tiesiskās vienlīdzības principa aspektā nav salīdzināmi.

Līdz ar to pirmās apstrīdētās normas un trešā apstrīdētā norma, ciktāl tās attiecas uz komersantiem, kas Latvijā izplata tabakas aizstājējproduktus, proti, nikotīna spilventiņus, un komersantiem, kas Latvijā izplata Latvijas Zāļu reģistrā reģistrētas zāles, atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

27. Pienākums gādāt par efektīvu pamattiesību aizsardzību, ievērošanu un nodrošināšanu nevar tikt uzskatīts par pilnībā izpildītu līdz ar attiecīgā tiesiskā regulējuma pieņemšanu vai spēkā stāšanos.

Latvijas Darba devēju konfederācija norāda, ka pēc apstrīdētā regulējuma spēkā stāšanās tirdzniecības vietās ir iespējams iegādāties atsevišķus iepakojumus ar dažāda veida aromatizētām pārtikas piedevām, ko patērētājs var pats pēc saviem ieskatiem pievienot elektronisko smēķēšanas ierīču nikotīna bāzes šķidrumam (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 17. lp.*). Savukārt no Rīgas Ekonomikas augstskolas profesora Dr. Arņa Saukas 2025. gada pētījuma “Latvijas beztabakas nikotīna produktu nozare: pelēkā tirgus apjoma tendences un lietotāju paradumi” izriet, ka šā gada pirmajos četros mēnešos ir pieaudzis Produktu patēriņa apjoms nelegālajā tirgū (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 165.–166. lp.*). Lai gan šis pētījums attiecas uz periodu, kad likumdevējs vēl nebija paredzējis kriminālatbildību par Produktu nelegālu apriti, tomēr situācija nelegālajā tirgū, kā arī komersantu centieni tirdzniecības vietās piedāvāt jaunus risinājumus attiecībā uz nikotīnu saturošiem produktiem liecina par sabiedrības veselības apdraudējuma riskiem. Satversmes tiesa vērš likumdevēja uzmanību uz to, ka arī pēc attiecīgā tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās likumdevējam ir pastāvīgi jāpārbauda, vai ieviestie pasākumi, kas vērsti uz nikotīnu saturošu Produktu patēriņa samazināšanu, efektīvi pilda savu uzdevumu aizsargāt sabiedrības, jo īpaši bērnu un jauniešu, veselību un labklājību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 31.5. punktu*).

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta pirmās daļas 8. punktu, 3. panta 5.¹ daļas 3. punktu un pielikumu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kā arī Tabakas izstrādājumu, tabakas aizstājējproduktu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 3. panta otrās daļas 4. punktu, ciktāl tas attiecas uz elektronisko smēķēšanas ierīču šķidrumiem, un 3. panta piektās daļas 3. punktu, ciktāl tas attiecas uz šā likuma 3. panta otrās daļas 4. punktā norādītajām piedevām, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina